

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BAĞIMLILIK DANIŞMANLIĞI VE REHABİLİTASYON ANABİLİM DALI
BAĞIMLILIK DANIŞMANLIĞI VE REHABİLİTASYON YÜKSEK LİSANS
PPROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÇOCUKLARDA
PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI İLE EBEVEYNLERİNİN
STRESLE BAŞ ETME TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Sonay TOPCU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN

İstanbul, 2021

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BAĞIMLILIK DANIŞMANLIĞI VE REHABİLİTASYON ANABİLİM DALI
BAĞIMLILIK DANIŞMANLIĞI VE REHABİLİTASYON YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÇOCUKLARDA
PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI İLE EBEVEYNLERİNİN
STRESLE BAŞ ETME TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Sonay TOPCU

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Cemal Onur Noyan**

İstanbul, 2021

ÖZET

Araştırmada özel öğrenme güçlüğü çocuklarında problemlili internet kullanımı ile ebeveynlerinin stresle baş etme yöntemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma kapsamında özel öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri (cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yaşadıkları yer, çocuğun cinsiyeti) bakımından stresle başa çıkma tarzı ve çocuklarının problemlili internet kullanımı değişkenlerinin her biri ile aralarında anlamlı farklılıklar olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya farklı şehirlerde ikamet eden ve özel öğrenme güçlüğü tanısı bulunan 7-12 yaş arasındaki 111 çocuk ve ebeveynleri katılmıştır. Katılımcılardan veri toplamak adına Demografik Bilgi Formu, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Problemlili İnternet Kullanımı-Ergen Formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 21. 0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda ebeveynlerin stresle baş etme yöntemlerinden kendine güvenli yaklaşım ve iyimser yaklaşımı benimsemelerinin çocukların problemlili internet kullanımını yordadığı gözlenmiştir. Kendine güvenli yaklaşım bu modelde problemlili internet kullanımı puanlarındaki varyansın yaklaşık %4'ünü, iyimser yaklaşım ise %3'ünü açıklamaktadır. Buna ek olarak, ebeveynlerin gelir düzeyi ile boyun eğici yaklaşım alt boyutunu kullanmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca çalışmadan elde edilen verilere göre büyükşehirde yaşayan ebeveynler sosyal destek arama alt boyutunu daha çok kullanmaktadırlar. Ebeveynin cinsiyeti, çocuğun cinsiyeti ve ebeveynin eğitim durumunun stresle başa çıkma yöntemini ya da problemlili internet kullanımını açıklamada istatistiksel olarak anlamlı bir rolü bulunamamıştır. Elde edilen veriler alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel Öğrenme Güçlüğü, problemlili internet kullanımı, stresle başa çıkma

ABSTRACT

The Relationship Between Problematic Internet Use in Children With Special Learning Difficulties and Their Parents' Attitudes to Cope With Stress

In this study, the relationship between problematic internet use in children with special learning disabilities and their parents' coping methods with stress was investigated. Within the scope of research, it was aimed to examine whether there are significant differences between each of the variables of coping style with stress and problematic use of their children in terms of sociodemographic characteristics (gender, education level, income level, place of residence, gender of the child) of parents with children with special learning disabilities.

111 children between the ages of 7 and 12 residing in different cities and diagnosed with learning disabilities and their parents participated in the study. Demographic Information Form, Ways of Coping with Stress Scale and Problematic Internet Use-Adolescent Form were used to collect data from the participants. The data obtained in the research were analyzed using the SPSS 21.0 package program.

As a result of the study, it was observed that parents' adopting a self-confident and optimistic approach, which are among the methods of coping with stress, predicted the problematic internet use of their children. The self-confident approach explains about 4% of the variance in the problematic internet use scores in this model, while the optimistic approach explains 3%. In addition, there is a significant relationship between the income level of the parents and their use of the submissive approach sub-dimension. In addition, according to the data obtained from the study, parents living in metropolitan cities use the social support seeking sub-dimension more. Parent's gender, child's gender and parent's educational status were not found to have a statistically significant role in explaining the method of coping with stress or problematic internet use. The data obtained were discussed within the framework of the literature.

Keywords: Special learning disabilities, problematic internet use, coping with stress

TEŐEKKÖR

Bu araştırma boyunca bana yol gösteren, destek olan ve katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN'a, başta tez sürecinde olmak üzere yüksek lisansım boyunca beni cesaretlendiren eşim Erkan AKSUNGUR'a ve aileme, ölçeklerin uygulanmasında bana yardımcı olan arkadaşlarım Ferhunde KARAARSLAN'a, Sibel ŐEN'e, Selin YÖNET'e, Selda KARASUİL'e, Ali SAĞLAM'a, Salih Sinan ÇETİN'e, Sena YAŐAR'a, Ayşe Tuğba KASSAPOĞLU'ya, Burcu TÜRKER'e, zlem Enise ATAŐ'a, veri toplanacak kişilere ulaşmamda yardımcı olan Sayın Yalım AYDIN'a ve Sayın Adnan AYDIN'a, tez sürecim boyunca beni motive eden arkadaşlarım Uzman Klinik Psikolog İlkey KILIÇARSLAN'a ve Uzman Klinik Psikolog Damla SOYLU'ya, veri analizi sırasında bana yardımcı olan tüm bilgi birikimini benimle paylaşan Uzman Klinik Psikolog Hülya İZGİŐ'e tüm içtenliğimle teŐekkr ederim.

Sonay TOPCU

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, tarafımdan retildeğini ve Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

18.08.2021

Sonay Topcu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
BEYAN FORMU	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın amacı.....	1
1.2. Araştırmanın hipotezleri.....	1
1.3. Araştırmanın alt hipotezleri.....	2
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	3
2.1. Özel Öğrenme Güçlüğü.....	3
2.1.1. Özel öğrenme güçlüğü tanımının tarihsel gelişimi.....	3
2.1.2. Özel öğrenme güçlüğü'nün sınıflandırılması.....	6
2.1.3. Görülme sıklığı ve cinsiyet farklılıkları.....	8
2.1.4. Özel öğrenme güçlüklerinin nedenleri.....	9
2.2. İnternet Kullanımı.....	9
2.2.1. İnternetin tanımı ve tarihçesi.....	9
2.2.2. İnternet kullanımı.....	10
2.2.3. İnternet kullanım amaçları.....	12
2.2.4. Problemlı internet kullanımı.....	14
2.2.5. Problemlı internet kullanımını konu alan araştırmalar.....	15
2.3. Stres.....	19
2.3.1. Stresin tanımı.....	19
2.3.2. Stresin belirtileri.....	20
2.3.3. Stresle başa çıkma.....	21
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	23

3.1. Araştırmanın Modeli.....	23
3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı.....	23
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	23
3.4. Veri Toplama Araçları.....	23
3.4.1. Sosyodemografik bilgi formu.....	23
3.4.2. Stresle başa çıkma tarzları ölçeği.....	24
3.4.3. Problemlı internet kullanımını ölçeği ergen formu.....	24
3.5. Veri Toplama İşlemi.....	25
3.6. Verilerin Analizi.....	25
4. BULGULAR.....	27
4.1. Ölçeklerin Normallik Dağılımı.....	27
4.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine Dair Frekans Dağılımları.....	28
4.3. Ölçeklerin Betimleyici İstatistikleri.....	29
4.4. Ölçek Puanları ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere ile İlgili Bulgular.....	30
4.5. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	35
4.6. Ebeveynlerin Stresle Baş Etme Tutumlarının Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Problemlı İnternet Kullanımını Yordama Düzeyinin İncelenmesi.....	36
5. TARTIŞMA.....	38
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	44
6.1. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	46
KAYNAKLAR.....	47
EKLER.....	55
Ek 1. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen Formu.....	55
Ek 2. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen Formu.....	57
Ek 3. Demografik Bilgi Formu.....	59

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Ölçeklerin Normallik Testi Sonuçları.....	27
Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	28
Tablo 3. Ölçeklerin Betimleyici İstatistikleri.....	29
Tablo 4. Ölçeklerin Toplam Puanlarının Çocuk ile Yakınlık Değişkeni için Bağımsız t Testi Sonuçları.....	30
Tablo 5. Ölçeklerin Toplam Puanlarının Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için Bağımsız t Testi Sonuçları.....	31
Tablo 6. Ölçeklerin Toplam Puanlarının Yaşadığı Yer Değişkeni için Bağımsız t Testi Sonuçları.....	32
Tablo 7. Ölçeklerin Toplam Puanlarının Eğitim Düzeyi Değişkeni için ANOVA Sonuçları.....	33
Tablo 8. Ölçeklerin Toplam Puanlarının Gelir Düzeyi Değişkeni ile İlgili ANOVA Sonuçları.....	34
Tablo 9. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları.....	35
Tablo 10. Kendine Güvenli Yaklaşımın Problemlı İnternet Kullanımını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	36
Tablo 11. İyimser Yaklaşımın Problemlı İnternet Kullanımını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	37

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. DSM-5 Tanı Kriterleri.....	4
Şekil 2. DSM-5'e Göre Şiddet Dereceleri.....	6
Şekil 3. Dünya'da İnternet Kullanımının Kıtalara Göre İstatistiği.....	11
Şekil 4. Young İnternet Bağımlılığı Kriterleri.....	14
Şekil 5. Beard ve Wolf İnternet Bağımlılığı Kriterleri.....	14
Şekil 6. Stres Belirtileri.....	20

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

LDA: Amerikan Öğrenme Güçlüğü Derneği

DSM-V: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorders)

APA: American Psychology Association

EEG: Elektroensefalografi

FMRI: Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme

ARPA: Advanced Research Projects Agency

NASA: Amerikan Uzay ve Havacılık Dairesi

TTNET: Türk Telekom İnternet Servisi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

İBO: İnternet Bağımlılığı Ölçeği puanları

SBTÖ: Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği

PIKÖ-E: Problemler İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

ANOVA: Analysis of Variance

GİRİŞ

Özel öğrenme güçlüğü olan çocuklar var olan potansiyellerini akademik becerilerine aktaramadıkları için okuma, yazma, hesaplama gibi bazı alanlarda bilgiyi öğrenmekte ve kullanmakta zorluk çekmektedirler. Okurken harf atlama, ters yazma, çarpım tablosunu bir türlü ezberleyememe gibi durumlar gözlenebilmektedir. Bu durum çocukların özgüvenlerini olumsuz etkilemekte ve akranları tarafından dışlanmalarına neden olabilmektedir.

Çocuklar interneti kullanırken çoğunlukla kendilerine sınır koyamamakta, internet bağımlılığına doğru giden bir problemlili internet kullanımı ortaya çıkmaktadır. Öğrenme güçlüğü olan çocuklar ise sosyal ortamlarda iletişim kurmakta zorluk çektikleri için internet ortamında kendilerini daha rahat hissetmekte, dışarıda oynayamadığı oyunları internette istediği kadar oynayabilmektedir.

Özel öğrenme güçlüğü olan çocuk sahibi ebeveynler, çocukları akademik olarak akranlarıyla aynı düzeyde olmakta zorlandığı için daha stresli olabilmektedirler. Öğrenme güçlüğü olan çocuklar, yaşıtalarının kolayca öğrendiği konuları öğrenmekte zorluk yaşamakta, okuma hızı yavaş olmakta ve ödev yaparken güçlük çekmektedirler. Bazen ebeveynlerin çocuklarından beklentileri de çok büyük olmakta ve bu durum da çocukları zorlamaktadır. Ebeveynlerinin stresle baş etmede kullandıkları yaklaşımlar aile içi davranışlarına da yansımaktadır. Bu çalışma da ebeveynlerinin stresle baş etme tutumlarının, öğrenme güçlüğü olan çocukların problemlili internet kullanımı ile ilişkili olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada, 7-12 yaş aralığında özel öğrenme güçlüğü olan çocuklardaki problemlili internet kullanımı ile ebeveynlerinin stresle baş etme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda, çeşitli sosyodemografik bilgilere göre stresle baş etme tutumları ve problemlili internet kullanımı değişkenlerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

1. Kendine güvenli yaklaşım ile problemleri internet kullanımı arasında negatif korelasyon bulunmaktadır.
2. İyimser yaklaşım ile problemleri internet kullanımı arasında negatif korelasyon bulunmaktadır.
3. Çaresiz yaklaşım ile problemleri internet kullanımı arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır.
4. Boyun eğici yaklaşım ile problemleri internet kullanımı arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır.
5. Sosyal destek arama yaklaşımı ile problemleri internet kullanımı arasında negatif korelasyon bulunmaktadır.

Araştırmanın Alt Hipotezleri

1. Ebeveynlerin stresle baş etme tutumları, çeşitli sosyodemografik bilgilere göre (çocuğun cinsiyeti, gelir düzeyi, eğitim düzeyi vs.) farklılık göstermekte midir?
2. Çocukların problemleri internet kullanımı çeşitli sosyodemografik bilgilere göre (çocuğun cinsiyeti, gelir düzeyi, eğitim düzeyi vs.) farklılık göstermekte midir?

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Özel Öğrenme Güçlüğü

2.1.1 Özel öğrenme güçlüğü tanımının tarihsel gelişimi

Dünyada özel öğrenme güçlüğü konusunda ilk araştırmaların 1800'li yıllarda başladığı görülmektedir (Arabacı, 2018). Bugün bildiğimiz öğrenme bozukluğuna uygun ilk tanım John Hinshelwood ve Pringle Morgan ile “konjenital kelime körlüğü” ifadesiyle literatüre girmiştir. Hinshelwood (1895)'un yazdığı makalede yetişkin hastasının kelimeleri doğru yazabildiği fakat okurken zorlandığı ve okuma hataları yaptığı ifade edilmiştir. Bu makaleden bir yıl sonra Morgan, ‘Percy’ isimli bir çocuk vakasını ‘konjenital kelime körlüğü’ tanısıyla anlatmış, yaşitlarıyla aynı zekaya sahip olmasına, matematik öğrenmede problem yaşamamasına rağmen okumakta güçlük çektiğini belirtmiştir (Anderson ve Meier-Hedde, 2001).

1900'li yılların başına kadar bir çocuğun standardize edilmiş bir eğitim aldığı ve herhangi başka bir problemi bulunmadığı halde okumakta güçlük çekiyor olması ‘konjenital kelime körlüğü’ olarak adlandırılmaktaydı. İlk kez 1937 yılında Samuel Orton yazdığı kitabında çocuklarda görülen bu akademik becerilerdeki zorlanma halini anlatmış ve böylece bu tür problemler gelişimsel bir bozukluk olarak açıklanmıştır (Doris, 1993). 1940'li yıllara kadar öğrenme güçlüğü çocuklarında zihinsel bir yetersizlik durumu, psikolojik problemler olduğu ya da sosyalleşme konusunda bir problem yaşadıkları düşünülmekteydi. 1940'lara gelindiğinde ise araştırmacılar öğrenme güçlüğü çocuklarına dışarıdan bakıldığında bir farklılık olmadığını ve bu yüzden de beyin hasarının hafif düzeyde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu varsayımdan yola çıkarak da öğrenme güçlüğüne “Minimal Beyin Hasarı (Minimal Brain Damage)” adını vermişlerdir. O tarihlerde araştırmacılar beyindeki bir bölgenin disfonksiyonu sonucu öğrenme güçlüğü görülebileceğini, bu yüzden de nörolojik bir problem olduğunu ileri sürmüşlerdir. 1950'li yıllarla birlikte birçok araştırmacı özel öğrenme güçlüğü ile ilgilenmeye başlamış, farklı bakış açıları ve buna bağlı olarak farklı tanımlamalar getirmiştir (Silver,1992).

İlk kez “öğrenme güçlüğü” terimini 1962 yılında Amerikan Öğrenme Güçlüğü Derneği (LDA) kurucusu Samuel Kirk, normal zeka düzeyine sahip olmalarına ve görünen hiçbir engelleri olmamasına rağmen okuma, algılama, hesaplama, sosyal iletişim

alanlarında yaşıtlarından geri kalan çocukların durumunu ifade etmek adına kullandığı görülmüştür. Özel öğrenme güçlüğü yaşayan kişilerin halihazırda var olan potansiyelleri ve gerçek performansları arasında ciddi bir uyumsuzluk görülmektedir ve bu durum zihinsel, işitsel, motor kusurlarla ya da çevresel, ekonomik şartların zorluğu ile açıklanamamaktadır (Bateman, 2005).

Özel öğrenme güçlüğü ile ilgili 1900'lü yıllardan günümüze farklı açıklamalar ve tanımlamalar yapılmıştır. Bugün kullanılan haline en uygun olan tanımlamayı 2003 yılında Ümran Korkmazlar yapmıştır. Korkmazlar'ın tanımına göre, normal veya normal üstü zekaya sahip, tanı alacak derecede herhangi ruhsal bir bozukluğu olmayan, duysal engeli bulunmayan, beyinde patolojik bir durum gözlenmeyen, okuma, yazma, matematik gibi akademik becerilerin kazanılmasında ve bunlarla ilgili çıkarım yapmakta zorlanan; ikincil semptom olarak kendi günlük işlerini kendi yapmakta, iletişim kurmakta problem yaşayan, ortalama bir eğitim almasına rağmen yaşından beklenen seviyenin altında bir gelişim gösteren herkesin içinde bulunduğu durumdur (Korkmazlar, 2003).

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorders [DSM-V])'na göre özgül öğrenme bozukluğu ile ilgili tanı ölçütleri de şöyledir:

Şekil 1. Dsm 5 tanı kriterleri

Özgül öğrenme bozukluğu tanısında bireyin geçmiş ve şimdiki hayat öyküsü, eğitim hayatı, ruhsal durumu ile ilgili bilgilerin alınması ve tüm bunları klinik değerlendirmesi sonucu bir karara varılmaktadır.
A) Aşağıdaki maddelerden en az birinin ilgili konuda verilen tüm desteğe rağmen en az altı ay boyunca görülmesi:
1) Okurken görülen hatalar (harf atlama, yer değiştirerek okuma, kelimeleri kafadan tamamlayarak okuma gibi) ve okuma hatası olmasa da oldukça yavaş, heceleyerek ya da zorlanarak okuma
2) Okuduğu yazıyı anlamakta zorlanma (örneğin, okuduğu yazıdaki kişilerin ilişkilerini, neden-sonuç ilişkisini, ana temayı, soyut ifadeleri anlayamaz).
3) Harfleri yazarken yerlerini değiştirme, birbirine benzeyen harfleri karıştırma ve bunları okurken de yapma

Şekil 1. Dsm 5 tanı kriterleri (Devam)

4) Yazı yazmada zorluk çekme, yazı boyutunda düzensizlik, yazım ve noktalama işareti hataları, yazılı bir şekilde ifade etmesi gereken durumlarda konu organizasyonu yapamama ve konu bütünlüğü sağlayamama
5) Sayıların ne anlama geldiğini, küçüklük-büüklük ilişkisini anlamakta güçlük, hesaplama yapmakta zorlanma, genellikle yaş seviyesine uygun olmasa da parmakla hesaplama
6) Matematik problemlerini anlamakta, muhakeme etmekte ve çözmekte zorlanma
B) Bireyin akademik başarısı yaşından beklenen seviyenin anlamlı düzeyde altındadır. Bu durum bireyin çalışma ve okul hayatını, sosyal ilişkilerini ve günlük işlerini yüksek düzeyde olumsuz etkiler.
C) Öğrenme güçlüğünde genellikle ilkokulun başlarında tanı konur fakat ilk yıllarda bu bozukluğun etkilerini tamamen görülmeyebilir. İlerleyen yıllarda akademik görevlerin zorluğu arttıkça öğrenme güçlüğünün etkileri de daha fazla görülür.
D) Özel öğrenme güçlüğü, görme-ışitme bozuklukları, ruhsal hastalıklar, olumsuz çevre koşulları, okuldaki genel-geçer dilin farklı olması ya da eğitim eksiğıyle açıklanamamaktadır.

İlgili tanı ölçütlerini karşılıyorsa zorluk yaşanan tüm alanlar ve beceriler saptanır. Eğer saptanan birden fazla bozukluk varsa her biri aşğıdaki tanımlamalara göre eklenir;

Okuma bozukluğıyla süregelen:

- Kelimeleri doğru okuma
- Okuma hızı ve akıcılığı
- Okuduğunu anlama

Yazı bozukluğıyla süregelen:

- Harfleri doğru yazma
- Yazım hatalarının olmaması ve noktalama işaretlerini doğru kullanma
- Yazılı ifadelerde konu bütünlüğü, organizasyonu ve açıklık

Matematik bozukluğıyla süregelen:

- Sayıların ifade ettiğı anlamlar
- İşlem yapmada kolaylık sağlayan matematik ifadelerinin ezberlenmesi
- İşlem yaparken hata yapmama

Şekil 2. Dsm 5'e göre şiddet dereceleri

• Hafif	: Bir ya da iki akademik branşta zorlanma olarak gözlenir. Zamanında ve doğru eğitimle kişinin işlevselliği neredeyse hiç denebilecek düzeye indirgenebilir.
• Orta	: Bir ya da iki akademik branşta belirgin düzeyde zorlanma olarak gözlenir. Birey akademik seviyesinde yeterlilik gösterememektedir. Akademik görevlerini yapabilmesi için ek olarak destek eğitim almalı ve evde de bununla ilgili desteklenmelidir.
• Ağır	: Bir ya da iki akademik branşta ağır düzeyde zorlanma olarak gözlenir. Birey akademik hayatı boyunca halihazırda verilen eğitimle ilgili becerileri kazanamayacak durumdadır. Bu sebeple okulla eşdeğer bir şekilde özel eğitim alması gereklidir. Ancak özel eğitim alması, okulda destek eğitim görmesi veya evde de desteklenmesi halinde dahi bazı bireyler yaşlarının gerektirdiği akademik seviyeye ulaşamayabilirler.

2.1.2. Özel öğrenme güçlüğü' nün sınıflandırılması

Bu araştırma özel öğrenme güçlüğü sınıflandırılmasında Amerikan Psikiyatri Birliği'nin DSM-V gruplandırmasını rehber olarak almaktadır (DSM-V, 2013). Bu gruplandırmaya göre öğrenme güçlüğü üç gruba ayrılır:

- Disleksi : Okuma bozukluğu
- Disgrafi: Yazı yazma ve yazılı anlatım bozukluğu
- Diskalkuli: Matematik öğrenme bozukluğu

Disleksi: okuma bozukluğu

Disleksi, bireyin normal ya da normal üstü zeka seviyesine sahipken ve yaşına uygun olarak bir eğitim almışken kendisinden beklenen okuma düzeyine ulaşamamış olmasıdır. Okuma bozukluğu olan bireyler kelimeleri doğru okumakta ve okuduğunu anlamakta

güçlük çekmekte; bunun yanında yaş seviyesine uygun okuma hızının da altında performans sergilemektedir (APA, 1994).

Yapılan araştırmalar disleksi olan bireylerde bir sözcüğün neyi ifade ettiğinin anlaşılabilmesi için o sözcüğü 35 kez görmeleri ya da duymaları gerektiğini göstermiştir. Bu sonuç göstermektedir ki disleksi olan bireyler bir sözcüğü anlamak için o sözcükle karşılaşmaya disleksi olmayan bireylerden üç kat daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. (Gates, 1931; akt. Akyol, 2018).

Literatürde disleksi olan bireylerin okuma hatalarını incelemek için birçok araştırma yapılmış ve benzer sonuçlara rastlanmıştır. Örneğın, Ceylan (2016), disleksi olan 56 öğrenciye sesli olarak metin okutmuş ve bireylerin metni okurken sözcükleri yanlış okuma, tekrar okuma, ekleme yapma, hece-sözcük-satır atlama, kelimenin sonunu uydurarak okuma ve ters okuma gibi hataları daha fazla yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Peksoy (2018) ise araştırmasında okuma güçlüğü olan ve dördüncü sınıfa devam eden dört öğrencinin sesli okuma hatalarının yanlış okuma, ekleme, duraklama, tekrarlama, telaffuz etme ve atlama olduğunu tespit etmiştir.

Disleksili bireylerin ortak özelliklerine bakıldığında okuma hızlarının yaşlılarından geride olduğu ve okuma yaparken çok zorlandıkları görülmektedir. Bunun yanında disleksili bireyler özellikle b-d-p gibi birbirine benzeyen harfleri ayırt etmekte zorlanırlar. Kelimeleri iç içe geçmiş gibi ya da kelimeler arasında boşluk yokmuş gibi algırlarlar. Tersten okuma hataları yaparlar, sözcüklere ekleme yaparak ya da sözcükleri değiştirerek okurlar. Genellikle noktama işaretlerine uymadan okurlar (Balcı, 2017).

Disgrafi: yazı yazma ve yazılı anlatım bozukluğu

Disgrafi, kişinin yazısında karmaşıklık ve boyutlarında düzensizlik, harfleri yanlış yazma, oldukça yavaş ve zorlanarak yazma, yazım ve noktalama yanlışları şeklinde görülmektedir. Ayrıca disgrafisi olan bireyler bir olayı yazılı ifade etmeleri gerektiğinde konu bütünlüğünü ve organizasyonunu sağlayamamaktadır (DSM IV, 1994).

Yazma becerisinin edinilmesi için el-göz koordinasyonunun, beden kontrolünün, ince motor kaslarının gelişiminin, dikkatin ve görsel-mekansal algının gelişmiş olması gerekmektedir. Disgrafisi olan bireyler bu becerilerde yaş seviyelerinin altında kalmaktadır (Akay ve Ercan 2016). Yazılı anlatım bozukluğu olan çocukların yazıları yavaş ve okunaksızdır. Kelimelerin arasında genellikle boşluk bırakmadıkları ve heceleri

bulunduğu kelimededen ayırarak yazdıkları görölür. Harf, hece atlayarak ya da harflerin yerlerini değiştirerek yazabilmektedirler. Bunlara ek olarak dislekside görölen harf karıştırma hatalarına disgrafide de rastlanmaktadır.

Diskalkuli: matematik öğrenme bozukluğu

APA (1994)'ün tanımına göre diskalkuli, bireyin yaşının gerektirdiği seviyede matematik işlemlerini yapamaması, basit hesaplamalarda güçlük çekmesi, matematik problemlerini anlamakta ve çözmekte zorlanması olarak görölmektedir.

Diskalkuli olan bireyler sayıları tanımakta güçlük çekerler. Genellikle birbirine benzeyen sayıları karıştırmaktadırlar. Sayıları ters veya yer değiştirmiş şekilde yazabilmekte, aritmetik sembolleri tanımakta ve bu sembollerin ifade ettiği işlemleri öğrenmekte güçlük çekerler. Çarpım tablosunu ezberlemekte ve ritmik sayma öğrenmekte zorlanırlar. Matematik işlemlerini yanlış yapabilmekte ya da işlemleri yanlış sıra ile yapmaktadırlar. Buna ek olarak problem çözmeye, işlemi planlama gibi görevlerde de zorlandıkları görölmektedir.

2.1.3. Görölme sıklığı ve cinsiyet farklılıkları

Öğrenme güçlüğü görölme oranı okul çağı çocuklarının içinde %2 ile %10 arası bir değere sahiptir (APA, 1994). Özel öğrenme güçlüğü alt grupları arasında ise en sık görölen %80 oranla disleksidir (Shaywitz ve ark., 1995).

Literatür incelendiğinde bazı araştırmalarda erkeklerde görölme sıklığının kızlara göre daha fazla olduğundan bahsedildiği görölmüştür. DSM-V(2013)'deki verilere göre, özel öğrenme güçlüğü, kızlara göre erkeklerde 3/2 kat daha çok görölmektedir. Diğer bir araştırmada ebeveynlerinde özel öğrenme güçlüğü olan çocuklarda da bunun görölme olasılığı erkeklerde %30-40, kızlarda ise %17-18 olarak belirtilmiştir (Doğan, 2012). Bu sonuç aynı zamanda genetik temelle ilgili de bilgi vermektedir. Diğer yandan cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılığın olmadığını ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur.

2.1.4. Özel öğrenme güçlüklerinin nedenleri

Literatüre bakıldığında özel öğrenme güçlüğü olan bireylerin yaşlarıyla aynı düzeyde zeka seviyesine sahip olmasına rağmen özellikle akademik olmak üzere niçin

bazı alanlarda yaşlılarından geride oldukları uzun yıllar araştırmalara konu olmuştur. Öğrenme güçlüğü'nün sebeplerini araştıran birçok çalışma bulunmakta ve bunun büyük kısmının genetik faktörlerden kaynaklandığını vurgulamaktadırlar. İkizlerle yapılan çalışmalar genetik faktörlerin etkililiğini desteklemektedir.

Öğrenme güçlüğü'nün sebeplerine ilişkin son yıllarda yapılan araştırmalarda nörolojik tetkikler, EEG ve FMRI çalışmaları kullanılmakta ve bunlarla birlikte okuma güçlüğü olan bireylerin okuma sırasında görsel çağrışım alanlarında normal okuyuculara göre daha az aktivite ve daha az temporal lob kanlanması görülmüştür (Turgut, 2008). Öğrenme güçlüğü'nün genetik olması yanında nörolojik problemlerden, bazı beyin bölgelerinde meydana gelen hasarlardan hatta psikolojik bazı problemlerden de kaynaklanabileceğini belirtilmektedir (Siegel, 2007).

2.2. İnternet

2.2.1. İnternetin tanımı ve tarihçesi

İnternet, International Network kelimesinin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş, uluslararası ağ anlamına gelen bir sözcüktür. Dünyanın her bir yerinden ulaşılabilen bir iletişim ağıdır (Ögel, 2014). Kişilerin bilgiye kolay ve hızlı ulaşma, diğerlerine ulaştırma isteği ile ortaya çıkmıştır. Geniş kitlelerce kullanılmakta ve giderek daha da yayılmaktadır (Bölükbaş ve Yıldız, 2005).

Ülkemizde ve dünyada teknoloji büyük bir hızla gelişmekte, bununla birlikte internet kullanımına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Günümüzde haberleşme, reklam, bankacılık işlemleri için çok sık kullanılan internet, 2020 yılında başlayan covid-19 pandemisi ile farklı alanlarda da sık sık kullanılmaya başlanmıştır. Pandemi sebebiyle çevrimiçi eğitimler, uzaktan çalışma, online alışveriş, görüntülü görüşme programları oldukça fazla kullanılmaya başlanmış ve böylece internetin kullanımında büyük artış gözlenmiştir.

Hayatımızın birçok alanında kolaylık sağlayan internetin ortaya çıkışı Sovyet Rusya ile Amerika Birleşik Devletleri'nin rekabet sebebiyle askeri gücünü artırma isteğine dayanmaktadır. İlk olarak 1957 yılında Sovyet Rusya tarafından ilk yapay dünya uydusu (Sputnik) fırlatılmış ve bu adımdan sonra Amerika Birleşik Devletleri ARPA (Advanced Research Projects Agency) projesini başlatmıştır. ABD 1962'de tüm ülkeye uzanan, olası saldırılarda kısmi zarara rağmen çalışabilecek bir ağ tasarlamıştır. ARPA projesi bu ağ

ile birleşmiş ARPANET isimli ilk halini almıştır. Daha sonra California’da ilk kez 1969 yılında bilgisayar ağı kurulmuştur. 1971 yılına gelindiğinde ise Amerikan Uzay ve Havacılık Dairesi (NASA) gibi birçok önemli kuruluş bu ağı kullanmaya başlamış ve bu bilgisayar ağına dahil olan kurum ve kuruluşlar giderek artmıştır (Arısoy, 2009).

İnternetin ülkemizde ilk kullanımı Ortadoğu Teknik Üniversitesi’nde başlamış, öncelikle akademik ve bilimsel amaçlı kullanılmıştır. Daha sonraki yıllarda diğer üniversiteler de bu ağı girmiş ve yaygınlaşmaya başlamıştır (Arısoy, 2009). 1996 yılında Telekom TURNET isimli internet sağlayıcısını kurmuş ve ilerleyen yıllarda TURNET’in yerini TTNET almıştır. Günümüzde de farklı internet sağlayıcı şirketler ile internete bağlanmak mümkündür (Reyhanlıoğlu, 2015).

2.2.2. İnternet kullanımı

Teknolojinin gelişimi, insanların zamandan tasarruf etme ve işlerinde kolaylık isteği sonucu internetin kullanımı çok geniş alanlara yayılmıştır. Günümüzde finansal, endüstriyel, sağlık hizmetleri, eğitim, eğlence ve akademik amaçlarla internetin kullanımını görmekteyiz. Tablo 1’e göre dünya nüfusunun %64’ü internet kullanıcısıdır. İnternet kullanımının son yıllarda en çok arttığı bölge %12,975 ile Afrika’dır.

Şekil 3. Dünya’da internet kullanımın kıtalara göre istatistiği

Bölgeler	Nüfus 2021	Dünya nüfusunun %’si	İnternet Kullanıcıları 2020	Kullanım oranı	Büyüme oranı 2000- 2021	Dünyada İnternet Kullanıcıları %’si
Afrika	1,373,486,514	17.4 %	590,296,163	43.0 %	12,975 %	11.7 %
Asya	4,327,333,821	54.9 %	2,707,088,121	62.6 %	2,268 %	53.6 %
Avrupa	835,817,917	10.6 %	728,321,919	87.1 %	593 %	14.4 %
Latin Amerika	659,743,522	8.4 %	477,869,138	72.4 %	2,544 %	9.4 %
Ortadoğu	265,587,661	3.4 %	188,132,198	70.8 %	5,627 %	3.7 %
Kuzey Amerika	370,322,393	4.7 %	332,919,495	89.9 %	208 %	6.6 %
Avusturalya	43,473,756	0.6 %	29,284,688	67.4 %	284 %	0.6 %
Toplam	7,875,765,584	100.0 %	5,053,911,722	64.2 %	1,300 %	100.0 %

<https://www.internetworldstats.com/stats.htm> (31.12.2020)

Dünya üzerinde internet kullanan nüfusun ise %53’ü Asya kıtasından gelmektedir. Bu durumu Asya kıtasının dünyadaki tüm nüfusun yarısından fazlasını oluşturması da açıklamaktadır. Halihazırdaki nüfusuna oranla internet kullananların en fazla olduğu bölge ise Kuzey Amerika’dır. Kuzey Amerika’da nüfus 370,322,393 iken internet kullanıcılarının sayısı 332,919,495’tir. Bu bilgiye göre bölgede yaşayanların neredeyse tamamı internet kullanmaktadır.

Ülkemizde internet kullanım verilerine ise Türkiye İstatistik Kurumu araştırmaları üzerinden ulaşmak mümkündür. TÜİK “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım” araştırma verileri gösteriyor ki 2020 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi en çok internet ve bilgisayar kullanımı 16-74 yaş arası bireylerdedir. 2020 yılında bu yaş aralığındaki bireylerde internet kullanımı %79,0 oldu. Ülkemizdeki evlerin %90,7’sinde evden internet kullanımı görülmektedir. Cinsiyete göre ayrıştırıldığında ise internet kullanımının erkeklerde %84,7 kadınlarda ise %73,3 olduğu gözlenmiştir (TÜİK, 2020).

İnternet, günümüzde iş hayatında, eğitimde ve sosyal ilişkilerde yoğunlukla kullanılmakta olan mühim bir haberleşme ve öğrenme aracıdır. Bu araç insanlara birçok alanda kolaylık getirmiş ve hız kazandırmıştır. Bu sebeple de bireyler için tercih edilir olmuştur (Chou ve diğerleri, 2005).

2.2.3. İnternet kullanım amaçları

İnternetin ortaya çıkmasındaki sebep kişilerarası iletişimi ve akademik alanda bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmak idi. Gelişen teknoloji ve artan internet kullanımıyla birlikte bu sebeplere yenileri de eklenmiştir. Ortaya çıkmasından bu yana hızla gelişen bu alan eğitim, iş, alışveriş, bankacılık işlemleri gibi farklı kategorilere de yayılmıştır (Horzum ve Balta, 2008).

TÜİK (2020) verilerine göre 2019 Nisan ile 2020 yılı Mart ayları arasında kamu kurumları ile ilgili olan işlemlerde internet kullanma oranı %51,5; internet üzerinden kişisel ürün satın alma %36,5 olarak belirlenmiştir. Işık (2017)'ye göre internet kullanım amaçları arasında her türlü resmi işlemler, ulaşım için bilet organizasyonları, iş randevuları, alışveriş, bilimsel kaynaklara ulaşma, günlük haberler, finansal işlemler bulunmaktadır.

Ögel'e (2012) göre internetin bu kadar tercih edilmesinin altında yatan bazı sebepler vardır. İnternette iletişim kurmak minimum zaman ve maliyet gerektirir. Yer değiştirmeye, farklı bir yere gitmeye gerek kalmadan iletişim kurabilirler. İnternette sosyalleşmek çok kolaydır. İstedikleri insanla tanışabilirler ve yüz yüze gelmek zorunda olmadıkları için daha rahat konuşabilirler. Bireyler günlük hayatlarında sosyal ilişkilerde zorlansalar da internetteyken ideallerindeki gibi davranıp rahatlıkla iletişim kurabilirler. Dahası, internette biriyle iletişime geçtiğinizde karşınızdaki kişinin nasıl görüldüğünü, sesinin, tarzının nasıl olduğunu bilmezsiniz. Bu yönden de internet kişiyi merakla sürüklediği için ilgi çekici olmaktadır. İnternet hayatı sosyal kurallardan etkilenmemektedir. Toplum kurallarını düşünmek zorunda kalmadan hareket etmek kişilere cazip gelmektedir. Bireylerin interneti cazip bulmasında bir başka sebep de sınırların olmamasıdır; zaman, bilgi veya eğlence alanında sınırlama olmaksızın istenen her şey yapılabilir. Seçenekler çok fazla olduğu için herkese hitap etmektedir. Tüm bunlara ek olarak da ödülü bol olduğu için internet kişiyi kendine çeker. Her oyunda oynadığımız sürece bir şeyler kazanır ya da bir seviye üste çıkarız. Ödüllerin çokluğu da kişiyi motive eder.

Yetişkinlerle birlikte çocuklar için de internet sıklıkla kullanılan bir araçtır. Günümüzde çocuklar eğitim ve eğlence amacıyla interneti kullanmaktadır. Sınırları olmayan, milyonlarca aktivite seçeneği ve bilgi barından internet çocuklara çekici gelmektedir. Birçok çocuğun bir araya gelip çevrimiçi oyunlar oynadığı ya da oyunlar üzerinden arkadaş edindiği görülmektedir. Oyunlarda kazanılan karakterler ya da atlanan seviyeler yetişkinlerde olduğu gibi çocuklar için de ödül kaynağıdır. Aynı zamanda internetin kullanılmasından önce ulaşmanın çok olduğu her çeşit bilgiye çok kısa zamanda ulaşabilmekte ve bu sebeple de farklı ilgi alanları edinebilmektedirler.

2.2.4. Problemlili internet kullanımı

İnternet kullanımı giderek arttıkça bireyler arasında internet kullanmayı bırakamama, internet kullanımının eğitim ya da çalışma hayatında problemlere sebep olması gibi sebeplerle internetin de bir bağımlılık türü olabileceği görülmüştür (Balta ve Harzum, 2008). Literatürde problemlili internet kullanımının farklı terimlerde de ifade edildiği görülmüştür; internet bağımlılığı (Young, 1998), internet bağımlılığı bozukluğu (Goldberg, 1997), patolojik internet kullanımı (Gönül, 2002), problemlili internet kullanımı (Davis, 2002; Caplan, 2005). Problemlili internet kullanımı, internette fazla kalmak, kullanmayı bırakmakta zorluk çekmek, internette olmadığı zamanlarda da interneti fazlasıyla düşünmek, internette kalınan sürenin gittikçe artması, internet olmadığı anda agresyon ve internet kullanımının eğitim, sosyal ilişkiler, çalışma hayatı gibi alanlarda işlevsizliğe yol açması olarak tanımlanmaktadır (Arısoy, 2009). Problemlili internet kullanımında da diğer bağımlılık çeşitlerinde görülen semptomlar görülebilmektedir (Young, 1998). Literatürde araştırmacılar tarafından problemlili internet kullanımı ile ilgili farklı tanımlamalar bulunsa da hemen hepsi interneti aşırı kullanma, kullanmayı bırakama ve bu sebeplerle de günlük hayatlarında işlevselliğin bozulması noktasında birleşmektedir. DSM-V’te ise bu kavram doğrudan bir hastalık olarak alınmamış, konuyla ilgili olarak sadece “İnternette Oyun Oynama Bozukluğu” bölümü kitapta bulunmaktadır.

İnternet bağımlılığı kavramsal olarak ilk kez Kimberly Young tarafından ifade edilmiştir. Young ‘madde kötüye kullanımı’ ve ‘patolojik kumar oynama’ kriterlerinden faydalanarak internet bağımlılığı kriterlerini belirlemiştir (Young, 1997):

Şekil 4. Young internet bağımlılığı kriterleri

Aşağıdakilerden 5 ya da daha fazlasının kişide bulunması internet bağımlılığı olarak kabul edilmektedir:
1) İnterneti kullanmadığı süre boyunca da yüksek derecede zihinsel olarak internetle ilgili aktivite
2) İnternete giderek artan sürede bağlı kalınması
3) İnternet kullanımını azaltmaya karar verdiğimde başarısız olma
4) İnternet kullanımının bir şekilde azaltılması halinde yoksunluk belirtileri gösterme
5) Başlangıçta bağlı kaldığından daha fazla süre boyunca internete bağlı kalma
6) İnternette aşırı vakit geçirme sebebiyle aile, okul ya da iş hayatında yaşanan problemler
7) İnternette vakit geçirebilmek için başkalarına yalan söyleme
8) İnternette vakit geçirdiği sırada ani duygudurum değişikliklerinin görülmesi

Beard ve Wolf (2001), Young 'un belirlemiş olduğu yukarıdaki 8 maddenin tam olarak anlaşılmadığı gerekçesiyle tekrar gözden geçirmişler ve yeni ölçütler getirmişlerdir. Tanı kriterlerinin iki gruba ayırmışlar; ilki internet kullanımını, ikincisi ise kişinin internet kullanımı sebebiyle edindiği olumsuz sonuçları içermektedir. Beard ve Wolf 'un ortaya koymuş olduğu tanı kriterleri aşağıdadır:

Şekil 5. Beard ve Wolf internet bağımlılığı kriterleri

Kişilerin bu kriterlerin tümünü daha önceden mutlaka yaşamış olmaları gerekmektedir.
1) İnternetteki etkinlikleri o anda bağlı olunmasa bile düşünme
2) İnternet kullanımı ile ilgili tolerans geliştirilmesi (İnternet kullanımıyla geçen süreyi giderek arttırma gereksinimi)

Şekil 5. Beard ve Wolf internet bağımlılığı kriterleri (Devam)

3) İnternet kullanım süresini kontrol altına alma ve azaltmakla ilgili denemelerin başarısızlıkla sonuçlanması
4) İnterneti kullanmayı herhangi bir sebeple bıraktığında ya da ara vermek durumunda kaldığında agresif tepkiler ya da bunaltı hissi
5) İnternet kullanımıyla ilgili başta belirlenen süreye ve kurallara uymama
Kişinin aşağıdakilerden en az birini sağlıyor olması gerekmektedir.
1) İnternet kullanım problemi sebebiyle çalışma ya da okul hayatıyla ilgili önemli bir fırsatı tehlikeye atma ya da kaçırma
2) İnternet kullanımı konusunda çevreye yalan söyleme
3) İnterneti hayattaki stres yaratan durumlardan kaçmak için kullanma

Beard ve Wolf'a (2001) göre, internet bağımlılığı ve problemli internet kullanımı kavramları birbirlerinin yerine kullanılıyor olsa da birbirlerinin tam olarak tanım karşılığını verememektedirler. Tanımlarında ortak noktalar olsa da problemli kullanımı olan kişide alkol-madde bağımlılığındaki gibi yoksunluk süresince fiziksel semptomlar gözlenmez. Kişilerin akademik, çalışma hayatında ve sosyal ilişkilerinde problem oluşturacak düzeyde internet aktivitesi, problemli internet kullanımı olarak ifade edilebilir.

Bu çalışma, çocuklarda internet bağımlılığı ile ilgili klinik bir tablo ya da tanı oluşturmayı hedeflemediği için “problemli internet kullanımı” kavramı kullanılarak aktarım yapılacaktır.

2.2.5. Problemli internet kullanımını konu alan araştırmalar

İnternet kullanımının hızla artmasıyla birlikte konu ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. İnternet bağımlılığı ile yakından ilgilenen ve bu alanda birçok araştırma yapan Young (1996)'ın çalışmasında 605 katılımcıdan 396 tanesinin internet bağımlısı olduğunu belirlemiş ve bu bağımlı kişilerden oluşan grubu kontrol grubuyla karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kontrol grubundaki kişilerin haftalık internet kullanımı ortalama 4.9 saat iken bağımlı gruptakilerin haftalık internet kullanımı ortalama

38.5 saattir. Young, bağımlı gruptakilerin büyük bir kısmının kendilerini kontrol etmekte zorlandıklarını, yoksunluk belirtileri yaşadıklarını, akademik ve iş hayatının olumsuz etkilendiğini bu nedenle ekonomik güçlükler de yaşadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca araştırmalarla birlikte interneti yeni kullanmaya başlayan kişilerin internet bağımlılığını daha çok gösterdikleri tespit edilmiştir.

Sanders, Field, Diego ve Kaplan (2000), problemlı internet kullanımının, ergenlerde depresyon ve sosyal yalnızlık ile ilişkisini incelemişlerdir. 89 lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmada internet kullanımı düşük olan öğrencilerin aile ve arkadaş ilişkilerinin daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler problemlı internet kullanımı ile aile ve arkadaş ilişkilerinin bağlantılı olduğunu göstermekte fakat bu bağlantıda hangi değişkenin diğerini etkilediği ile ilgili bir sonuç elde edilememiştir. Ek olarak problemlı internet kullanımının depresyonla ilişkili olduğuna dair bir bulguya da rastlanmamıştır.

Chiu ve Huang (2009), ergenlerde internet bağımlılığı ile ebeveynlerinin eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Çalışmada liseye devam eden 495 öğrenciden veri toplanmış ve sonucunda iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Ergenlerde internet bağımlılığı utangaçlık ve kontrol odağı ile ilişkisini inceleyen bir araştırmada 12-26 yaş arasında olan 722 kişiden bilgi toplanmıştır. Katılımcıların %14,7'si internet bağımlıdır. Sonuçlara göre utangaç özellikler gösteren katılımcılar interneti daha çok oyun oynamak, iletişim kurmak gibi amaçlarla kullanmaktadır. Buna ek olarak da kişinin öz-kontrol becerisi ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Chak ve Leung, 2004).

Leung ve Lee (2011), internet bağımlılığı ile internetteki etkinlikler, riskler, bilgi alışverişi ve ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmanın verileri Hong Kong'da yaşayan 9-19 yaş arası 718 kişinin verilerine dayanmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre ebeveynlik stillerinin tarzı internet bağımlılığı konusunda yordayıcıdır. İnternet kullanımı ile ilgili kuralları olmayan ebeveynlerin çocuklarında bu konuda herhangi bir kontrol olmadığı için internet bağımlısı olma riski daha yüksektir. Ek olarak internetteki bilgi alışverişinin fazla olması da internet bağımlılığı riskini arttırmaktadır.

Ülkemizde üniversite öğrencilerinde yapılan bir araştırmada 337 katılımcının %1,2'inde problemlili internet kullanımı olduğu, %10,1'inde ise problemlili internet kullanımı konusunda bağımlılık potansiyeli bulunduğu görülmüştür (Kır ve Sulak, 2014).

Durak Batıgün ve Kılıç (2011)'ın yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığını incelemek amacıyla 1198 katılımcıdan veri toplanmıştır. Araştırma verileri göre çalışmaya katılanların %18.89'unun internet bağımlısı olduğu ve erkeklerin internet bağımlılığının kadınlara oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çakır Balta ve Horzum (2008), internet kullanımının cinsiyet ile ilişkisini araştırmak amaçlı bir çalışma yapmış ve erkeklerin bağımlılık düzeylerinin kızlardan fazla olduğu sonucuna varmışlardır. Araştırmalarda ağırlıklı olarak erkeklerin kadınlara oranla daha fazla internet bağımlılığı potansiyelleri bulunduğu görülmektedir. Diğer yandan internet bağımlılığı üzerinde cinsiyetin bir etkisinin bulunmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Hall and Parsons, 2001; Bayraktar ve Gün, 2007).

Ceyhan (2010)'un araştırması üniversite öğrencilerinin problemlili internet kullanımı ile kimlik durumları, internet kullanım amaçları ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 464 üniversite öğrencisinden toplanan verilerde internetin daha önce tanışmadıkları kişilerle iletişim kurmak amaçlı kullanımı dikkat çekmiştir. İnterneti bu amaçla kullanan bireylerde problemlili internet kullanım puanları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca kişilerin benlik arayışı, eğlence aracı ve iletişim aracı olarak da internet kullanımına oldukça fazla başvurdukları belirlenmiştir. Bir diğer bulguya göre ise başarılı bir benlik algısı olan kişilerde problemlili internet kullanımı daha azdır. Bu çalışma literatüre problemlili internet kullanımı ile kişilerin interneti kullanma amaçlarının ve statülerinin ilişkili olduğu konusunda katkıda bulunmuştur.

Esen ve Siyez (2011) ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psikososyal değişkenleri konu alan bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre internet bağımlılığı ve akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. 700 ergenden internet bağımlılığı yüksek olanların akademik başarı düzeyleri, internet bağımlılığı düşük olanlara oranla daha düşüktür.

Baytemir (2006), kişilerin internet kullanımlarıyla algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada 329 ilköğretim öğrencisinden veri alınmıştır. Katılımcılar Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu'nu

doldurmuşlardır. Veri toplama araçlarından elde edilen sonuçlara göre interneti eğlenmek için kullanan öğrencilerde, internet kullanım süreleri ile algıladıkları sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Diğer yandan interneti eğlence amacı dışında kullanan öğrencilerin internet kullanım süresi ile algıladıkları sosyal destek arasında ilişki bulunmaktadır. Ek olarak çalışma sonucunda ödev yapmak ve sohbet amaçlı internet kullanım verileri de elde edilmiştir. İnterneti eğlenmek için kullanan öğrencilerde ödev yapma amacıyla internet kullanımını %35, sohbet amaçlı internet kullanımını %83; eğlenmek dışında farklı amaçlarla internet kullanan öğrencilerde ise ödev yapma amacıyla internet kullanımını %75, sohbet amacıyla internet kullanımının %8 olduğu görülmüştür. Ayrıca erkek öğrenciler interneti kızlara oranla 4 kat daha fazla sohbet amaçlı kullanmaktadır.

Kurtaran (2008), lise öğrencileri üzerinde internet bağımlılığını yordayan değişkenleri araştırmıştır. Araştırmada İnternet Bağımlılığı Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği, Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen verilere göre internet bağımlılığı yüksek olduğunda benlik saygısı düşük, benlik saygısı yüksek olduğunda ise internet bağımlılığı seviyesi düşük çıkmaktadır. İki değişken arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Yalnızlık ölçeğinde yüksek puan elde edilen öğrencilerde ise internet bağımlılığı düzeyleri de yüksek bulunmuştur. Diğer yandan depresyonun internet bağımlılığını anlamlı olarak yordamadığı belirlenmiştir.

Yapılan bir araştırmada internet bağımlılığı ile Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) arasındaki ilişki incelenmiştir. DEHB tanısı olan katılımcıların internet bağımlılığı düzeyleri, DEHB olmayan gruba göre daha yüksek çıktığı gözlenmiştir. Bu sonuca göre bireylerde DEHB tanısının veya semptomlarının bulunması internet bağımlılığı için yordayıcı bir değişken olarak düşünülebilir (Yoo ve diğerleri, 2004).

Alaçam (2012)'nin üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada katılımcıların % 0.6'sında internet bağımlılığı, %8'inde ise riskli internet kullanımının bulunduğu gözlenmiştir. İnternet bağımlısı olan ya da riskli grupta olan bireylerin alkol ve sigara kullanma konusunda daha ılımlı oldukları gözlenmiştir. İnternet bağımlılarının %63'ünde, riskli internet kullanımı olan kişilerin %40'ında olası dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) görülmüştür. Çalışmada DEHB olan kişilerde internette ortalama vakit geçirme süresi ve İnternet Bağımlılığı Ölçeği puanları (İBÖ), DEHB

olmayan kişilerle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu belirtilmiştir. Ek olarak internet bağımlılığı ile dikkat eksikliği arasında ve hiperaktivite/dürtüsellik ile DEHB arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde pozitif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Koçyiğit (2019)'un çalışmasında ise Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu tanısı olan ve olmayan 11-14 yaş arası ergenler akıllı telefon bağımlılığı, mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları açısından karşılaştırılmıştır. DEHB tanılı grupta 67, DEHB tanısı olmayan grupta 76 olmak üzere toplamda 143 çocuk ile anne/babaları dahil edilmiştir. Ebeveynlere Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği uygulanırken, ergenlere Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği – Kısa Formu ile Çocuklar İçin Mizaç ve Karakter Envanteri uygulanmış ve her iki gruba kişisel bilgi formu verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre DEHB tanılı ergenlerin akıllı telefon bağımlılığı puanları DEHB tanısı olmayan gruba oranla anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca, iki grubun da mizaç ve karakter özellikleri ile anne baba tutumları açısından da farklılıklar gösterdiği saptanmıştır.

Literatürde özel öğrenme güçlüğü ile internet bağımlılığı ilişkisini araştıran tek bir araştırma bulunmuştur. Bu araştırma Üdücü (2019) tarafından İstanbul-Silivride yaşayan 10-16 yaş arasında olan özel öğrenme güçlüğü tanısı almış 58 ve tanı almamış 81 öğrenciden veri toplanarak yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerden Kişisel Bilgi Formu ve Young İnternet Bağımlılığı Testi-Kısa Formu kullanılarak bilgi alınmıştır. Veri toplama araçlarından elde edilen bulgulara göre özel öğrenme güçlüğü tanısı olan öğrencilerin internet bağımlılığı puanları tanısı olmayanlara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

2.3. Stres

2.3.1. Stresin tanımı

Bireylerin kişisel ve toplumsal hayatında karşılaştığı güçlükler deyince stres kavramı, bu güçlüklerle baş edebilmeleri, bu güçlüklerden doğan sıkıntıları indirgeyebilmeleri ve organizmanın olağan bütünlüğünü koruyabilmesi için de stresle baş etme yöntemleri düşünülmektedir (Basut ve Erden, 2005). Stres kavramının yüzyıllar öncesinde ortaya atılmasından itibaren ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda stresle ilgili oldukça fazla sayıda tanımlama bulunmaktadır. Günümüzde

de hala araştırmalara konu olan stresle ilgili kesin bir tanım bulunmamaktadır (Day, 1992).

Sonucunda bireyi bedensel, zihinsel ve psikolojik olarak zorlayabilen olumsuz yaşam koşulları içinde ve çevreye uyum sağlama sürecindeki olası durumlara ‘stres’ adı verilir (Cüceloğlu, 1996).

Stres, organizmanın henüz uyum sağlamamış olduğu dışarıdan ya da içerinden gelen uyarıcılar sebebiyle kişide tepki oluşturan durumlardır (Phares, 1988). Stres, kişinin beden ve ruh bütünlüğünün olumsuz bir uyarana maruz kalması ile gözlenen bir süreçtir (Baltaş ve Baltaş, 2013).

Bireyin maruz kaldığı içsel ya da dışsal zorlayıcı uyanların, organizma bütünlüğünü yeniden dengelemek için verdiği tepkilere stres denir (Budak, 2000).

2.3.2. Stresin belirtileri

Bireyler yaşamlarının farklı zamanlarında stres yaşamalarına sebep olan uyarıcılara, olaylara maruz kalırlar. Yaşadıkları bu stresle birlikte her bireyde farklı görülebilecek tepkiler oluştururlar. Kişiler kendilerinde gözlemlediği bu tepkiler sayesinde stres altında olduklarının farkına varırlar. Stresin belirtileri dörde ayrılabilir (Altuntaş, 2003; Baltaş, 2000; Eren, 1998; Yurtsever,2009):

şekil 6. Stres belirtileri

<ul style="list-style-type: none">• Fiziksel belirtileri: Bireyin stres altındayken bedeninde meydana gelen bazı değişikliklerdir. Bunlar iştahsızlık ya da aşırı yemek yeme, sık ve şiddetli baş ağrısı, kaslarda gerginlik, uyku problemleri, sindirim sistemiyle ilgili rahatsızlıklar, eklem ağrıları, nefes darlığı, kalp çarpıntısı, ellerde titreme, ciltte kızarıklık veya lekeler oluşmasıdır. Söz konusu değişikliklerinin birkaınının görülüyor olması bireyin stres altında olduğunu gösterir.
<ul style="list-style-type: none">• Duyusal belirtileri: Motivasyon eksikliği, aşırı duygusal hassasiyet (abuk sinirlenme, çabuk ağlama gibi), tedirginlik hali, değersiz hissetme.
<ul style="list-style-type: none">• Zihinsel belirtiler: Odaklanma problemi, kişileri ve yapılacak işleri unutma, karar vermekte güçlük.

Şekil 6. Stres belirtileri (Devam)

- **Davranışsal belirtiler:** Çevreye karşı güvensiz olmak, karşılaştığı olaylarda kendini savunma karşı tarafı ya da başkalarını suçlama eğilimi göstermek, her zamankinden daha fazla alkol ya da sigara kullanmak, çevredeki kişilerle görüşmeyi azaltmak, cinsel faaliyetlerde azalma.

2.3.3. Stresle başa çıkma

Yaşanan stres sonucu bireyler, rahatsızlık durumlarıyla baş edebilmek için bazı beceriler geliştirirler. Kişinin bu durumla baş etme, organizmayı eski haline getirme süreci stresle başa çıkma olarak bilinir (Atkinson ve diğerleri, 1996).

Folkman, Schaefer ve Lazarus (1979)'un tanımına göre stresle baş etme, bireyi strese maruz bırakan durumları kontrol edebilmek ve verdiği rahatsızlığı azaltabilmek için gösterilen duygusal ve davranışsal gayretlerdir (Akt. Toydemir, 2005). Bazı bireyler stresli durumlarla baş edebilmek için daha fazla yemek yeme, alkol ya da sigara kullanma gibi davranışlar gösterir, bazıları kendi içlerine döner, bazıları ise etrafındaki kişilere öfkeli ve kırıcı davranışlar sergileyerek stresleriyle baş etmeye çalışmaktadırlar (Şahin, 1998).

Olayları değerlendirme üzerindeki kişisel farklılıklarımız stres altında kalıp kalmayacağımızı ya da bu stresle ne şekilde baş edebileceğimizi etkilemektedir. Yaşanan aynı olay karşısında bir birey gergin olurken bir başkası gerginlik hissetmeyebilir (Cüceloğlu, 1991). Kişilerin yaşadığı olaylar da stresle baş etme yöntemlerine etki etmektedir. Örneğin, çevredeki kişilerle konuşabilmek, sosyalleşme imkanı, yeterli düzeyde maddi imkanın olması, çalışmak dışında geçirdikleri nitelikli vakitlerinin olması kişilerin stresle baş etme yöntemlerine olumlu yönde etki etmektedir. Diğer yandan kişinin kendisi yalnız hissetmesi, çevresindeki kişiler tarafından dışlanma korkusu, işle ilgili kaygılar ya da işini kaybetme korkusu gibi etkenler kişilerin stresleriyle baş etme yöntemlerini de olumsuz yönde etkilemektedir (Baltaş ve Baltaş, 1996).

Kişilerin stresle karşılaştıklarında kullandıkları baş etme yöntemleri farklılık göstermektedir ve bu yöntemler kişinin sağlığını etkilemektedir. İnkâr, çaresizlik, batıl inançlar gibi olumsuz baş etme yöntemlerinin uzun süre kullanılması kişinin stresinin artmasına sebep olabilir (Bacanlı ve Ercan, 2006). Yapılan bazı araştırmalar stresle baş

etme yöntemleri ile bazı hastalıklar arasında ilişki bulunduğunu göstermektedir. Migren rahatsızlığı olan birçok hastanın inatçılık, yargılama becerisinin zayıf olması, onay bekleme ve öfke patlamaları gibi özelliklerinin ortak olduğu görülmüştür (Şahin, 1995).

Moss ve Billings'e göre bireylerin stresle baş etme yöntemleri problem odaklı, duygu odaklı ve düşünce odaklı olmak üzere üç bölüme ayrılır. Problem odaklı yaklaşımda kişiler problemlerinden kaçmak amacıyla uyuma, ortamdaki uzaklaşma, başkalarının fikirlerine ihtiyaç duyup onlardan çözüm önerisi almak gibi yollara başvururlar. Duygu odaklı yaklaşımda rahatsız edici duyguyu yaşamamak için ertelerler ya da bir şeyler yiyerek, ağlayarak duygularını boşaltmaya çalışırlar. Düşünce odaklı yaklaşımda ise kişiler problemlerinden kurtulma yolları ararlar, çözüm yolu bulmaya çalışır, rahatsız edici duygularından kaçarlar (Akt; Aydın ve İmamoğlu, 2001).

Folkman ve Lazarus (1986) stresle baş etme yöntemlerini iki grupta toplamaktadır. Bunlar duygu odaklı baş etme ve problem odaklı baş etmedir. Duygu odaklı başa çıkmada kişi stresin meydana getirdiği duygulardan kurtulmaya çalışır; problem odaklı başa çıkmada ise kişi problemi meydana getiren ilişkilerini değiştirmeye çalışır.

Problem odaklı başa çıkma: problemin ortaya çıkmasında etkili olan durumlarla baş etmeyi içeren, stres veren durumları ortadan kaldırmaya yönelik verilen tepkilerdir. Burada kişi stres yaratan probleme odaklanır; bu problemi mantıksal analizden geçirerek ya da çevresindeki kişilerden yorumlar alıp değerlendirme yaparak çözüme ulaştırmaya çalışır (Gücüyeter, 2003).

Duygu odaklı başa çıkma: Duygu odaklı başa çıkma tarzı strese etken olan problemin değil, bu problemin kişide meydana getirdiği duygular üzerine odaklanır. Kişi yaşadığı olumsuz duygudurumdan kurtulmaya çalışır; söz konusu problemi düşünmekten kaçabilir, problemi inkar edebilir, duygularını kontrol etmeyi seçebilir (Epli Koç, 2006).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama işlemi ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

7-12 yaş aralığında özel öğrenme güçlüğü olan çocuklardaki problemlerle internet kullanımı ile ebeveynlerinin stresle baş etme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlayan bu araştırma ilişkisel tarama modeline uygun olarak hazırlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma Türkiye’de farklı şehirlerde yaşayan ailelerden bilgi alınarak 2020-2021 eğitim-öğretim yılı içerisinde yapılmıştır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın örnekleme; 7-12 yaş aralığında farklı okullarda okuyan ve farklı şehirlerde yaşayan, özel öğrenme güçlüğü tanısı almış 111 çocuktan ve ebeveynlerinden oluşmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Sosyodemografik Bilgi Formu”, “Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ)” ve “Problemlerle İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PIKÖ-E)” kullanılmıştır.

3.4.1. Sosyodemografik Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İçerisinde; ebeveynlerin yaşı, çocuğa yakınlığı, yaşadığı yer, eğitim durumu, ekonomik düzeyi ve çocuğun yaşı, cinsiyeti, tanı konulma süresi gibi bilgileri öğrenmeye dair sorular içeren formdur.

3.4.2 Stresle başa çıkma tarzları ölçeği (SBTÖ):

Folkman ve Lazarus (1980)'un geliştirmiş olduğu asıl adı “Stresle Başa Çıkma Yolları Envanteri” olan ölçektir. Literatürde stresle baş etme ile ilgili yapılan araştırmalarda sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ölçek 66 maddeden oluşmaktadır ve cevaplar 4'lü likert tipi ile derecelendirilmektedir. Şahin ve Durak (1995) bu ölçeğin ülkemizde uyarlamasını yapmıştır. Böylece “Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği” olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yapılan uyarlama ile 30 maddeye indirgenmiştir. Ölçek maddelerine verilecek cevaplar, bana hiç uygun değil (%0); bana uygun değil (%30); bana uygun (%70); bana çok uygun (%100) şeklinde derecelendirilmektedir. Ölçek; Kendine Güvenli Yaklaşım (7 Madde), İyimser Yaklaşım (5 Madde), Çaresiz Yaklaşım (8 Madde), Boyun Eğici Yaklaşım (6 Madde), Sosyal Destek Arama (4 Madde) olmak üzere toplam 5 boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte 1. ve 9. maddeler ters puanlanmaktadır. Kendine güvenli yaklaşım, iyimser yaklaşım ve sosyal destek arama yaklaşım alt boyutlarından elde edilen puanlar arttıkça kişinin işlevsel başa çıkma stratejilerine başvurduğu; çaresiz yaklaşım ve boyun eğici yaklaşım alt boyutlarından aldığı puanları arttıkça ise kişinin işlevsel olmayan başa çıkma stratejilerine başvurduğu değerlendirilmektedir (Şahin ve Durak, 1995). Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ile belirlenmiş ve “İyimser Yaklaşım” alt ölçeği için elde edilen güvenilirlik katsayıları $\alpha=0.68$ ile $\alpha=0.49$ arasında bulunmuştur. “Kendine Güvenli Yaklaşım” alt ölçeği için bu değer $\alpha=0.62$ ile $\alpha=0.80$ arasında, “Çaresiz Yaklaşım” alt ölçeği için bu değer $\alpha=0.64$ ile $\alpha=0.73$ arasında, “Boyun Eğici Yaklaşım” alt ölçeği için ise $\alpha=0.47$ ile $\alpha=0.72$ arasında bulunmuştur. Son olarak “Sosyal Destek Arama” alt ölçeği için de bu değer $\alpha=0.47$ ile $\alpha=0.45$ arasında değiştiği görülmüştür. Bu verilerden elde edildiği üzere beş alt boyutun güvenilirlik katsayılarının 0.45 ile 0.80 arasında değişim gösterdiği gözlenmiştir. Ölçeğin bütününe yönelik güvenilirlik katsayısı ise 0.68 olarak bulunmuştur.

3.4.3. Problemlerli internet kullanım ölçeği-ergen (PİKÖ-E)

Problemlerli İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E), Problemlerli İnternet Kullanımı Ölçeği'nin ergenler üzerinde uyarlanmış versiyonudur. Ölçek 27 maddeden oluşmakta ve 5'li likert tipi ile derecelendirilmektedir. Ölçek maddelerine verilen cevaplar sırasıyla 1 ile 5 puan arasında olmak üzere “Hiç uygun değil”, “Nadiren uygun”, “Biraz uygun”,

“Oldukça uygun” ve “Tamamen uygun” şeklinde hesaplanmaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum toplam puan 27, maksimum toplam puan ise 135’dir. Ölçekten elde edilen puanlar ne kadar yüksekle problemlili internet kullanımı da o kadar yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması sonucu iç tutarlılık katsayısının .93 olduğu görülmüştür. Yapılan faktör analizine göre de ölçeğin aşırı internet kullanımı, internetin olumsuz sonuçları ve internetin sağladığı sosyal rahatlık olarak üç boyuttan oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır (Ceyhan ve Ceyhan 2014).

3.5. Veri Toplama İşlemi

Veriler; özel öğrenme güçlüğü tanısı almış 7-12 yaş aralığında 111 çocuktan ve ebeveynlerinden sağlanmıştır. Araştırmaya dahil olma kriterleri:

Çocuklar için çalışmaya dahil edilme kriterleri:

- Özel öğrenme güçlüğü tanısı olması
- 7-12 yaş arası olması
- Başka herhangi bir fiziksel, nörolojik ve psikolojik probleminin olmaması
- Problemlili internet kullanımı olması

Ebeveynleri için çalışmaya dahil edilme kriterleri:

- Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış ve problemlili internet kullanımı olan çocuk sahibi olmaları

Araştırmaya dahil olma kriterlerini karşılayan 7-12 yaş aralığında 111 özel öğrenme güçlüğü tanılı çocuklara ve onların ebeveynlerine çalışmanın amaç, kapsam ve verilerin gizliliğine dair bilgiler aktarılmıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve katılımcıların istedikleri zaman araştırmayı bitirme haklarının olduğu bilgisi verilmiştir. Daha sonra ebeveynlere “Sosyodemografik Bilgi Formu” ve “Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ)” verilirken çocuklara “Problemlili İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)” verilmiştir ve doldurmaları istenmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22.0 programıyla incelenmiştir. Araştırmada ölçeklerden elde edilen puanların basıklık ve çarpıklık değerleri $\pm 1,5$ arasında olduğundan elde edilen verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir. İki grup arası (Çocuk ile Yakınlık, Çocuğun Cinsiyeti ve Yaşadığı Yer) karşılaştırmalarda bağımsız t testi analizi, ikiden fazla grup arası (Eğitim Düzeyi ve Gelir Düzeyi) karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Stresle Baş Etme Tutumları ile Problemlı İnternet Kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Kendine Güvenli Yaklaşım ile Problemlı İnternet Kullanımı arasındaki ilişkiyi ve İyimser Yaklaşım ile Problemlı İnternet Kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analizlerden elde edilen verilerin güven aralığının %95 olduğu saptanmıştır ($p < .05$).

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın hipotezleriyle ilgili toplanan veriler ve yapılan analizler bulunmaktadır.

4.1. Ölçeklerin Normallik Dağılımı

Ölçeklerden elde edilen verilerin basıklık ve çarpıklık kat sayıları ile normallik dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Ölçeklerin normallik testi sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov			Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
	Statistic	df	p		
1. Kendine Güvenli Yaklaşım	,137	109	,000	-1,064	0,929
2. İyimser Yaklaşım	,090	109	,029	-0,380	-0,048
3. Çaresiz Yaklaşım	,129	109	,000	0,584	-0,405
4. Boyun Eğici Yaklaşım	,156	109	,000	0,612	-0,347
5. Sosyal Destek Arama	,125	109	,000	-0,450	0,553
6. Problemlili İnternet Kullanımı	,105	109	,005	0,650	-0,384

Araştırmada kullanılan ölçeklerin toplam puan ve alt boyutları puanlarına yönelik normallik dağılımı değerlendirildiğinde; normal dağılımın varsayımlarından biri olan basıklık ve çarpıklık değerlerinin $\pm 1,5$ arasında olması ve örneklem hacminin merkezi limit teoremi gereği 30 ve üzerinde olduğundan (Tabachnick ve Fidell, 2013) ölçeklerin puanlarına ait verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir.

4.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine Dair Frekans Dağılımı

Katılımcılara ait olan demografik değişkenlere dair frekans ve yüzdelik değerleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler		Ortalama±SS	
Yaş		39,96±4,91	
Çocuğun Yaşı		9,45±1,41	
Tanı Konulma Süresi		1,86±1,18	
		n	%
Çocuk ile Yakınlık	Anne	89	80,2
	Baba	22	19,8
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	52	46,8
	Erkek	59	53,2
Yaşadığınız Yer	Şehir	97	87,4
	Köy/İlçe/ Kasaba	14	12,6
Eğitim Durumu	İlkokul	12	10,8
	Ortaokul	15	13,5
	Lise	40	36
	Üniversite	39	35,1
	Yüksek Lisans ve Doktora	5	4,5

Tablo 2. Katılımcıların demografik özellikleri (Devam)

Gelir Düzeyi			
	Asgari Ücret - 3500	20	18
	3500-5000	30	27
	5000-10000	42	37,8
	10000 ve üzeri	19	17,2

Tablo 2'ye göre katılımcıların yaşı $39,96 \pm 4,91$, çocuğunun yaşı $9,45 \pm 1,41$ ve çocuğa tanı konulma süresi $1,86 \pm 1,18$ 'dir. Katılımcıların çocuk ile yakınlığı; 89'u (%80,2) annesi ve 22'si (%19,8) babası olarak belirlenmiştir. Katılımcıların çocuklarının cinsiyetleri 52'si (%46,8) kız ve 59'u (%53,2) erkek olduğu belirlenmiştir. Yaşadıkları yer; 97'si (%87,4) şehir ve 14'ü (%12,6) köy/ilçe/kasaba olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim durumları; 12'si (%10,8) ilkokul, 15'i (%13,5) ortaokul, 40'ı (%36) lise, 39'u (%35,1) üniversite ve 5'i (%4,5) yüksek lisans ve doktora mezunu olduğu belirlenmiştir. Gelir düzeyleri ise 20'si (%18) Asgari Ücret – 3500 arası, 30'u (%27) 3500-5000 arası, 42'si (%37,8) 5000-10000 arası ve 19'u (%17,2) 10000 ve üzeri olduğu belirlenmiştir.

4.3. Ölçeklerin Betimleyici İstatistikleri

Tablo 3. Ölçeklerin betimleyici istatistikleri

	Ort.	SS	Min	Max
1.Kendine Güvenli Yaklaşım	15,70	4,46	0	21
2. İyimser Yaklaşım	9,49	3,16	1	15
3. Çaresiz Yaklaşım	8,54	4,88	0	22
4. Boyun Eğici Yaklaşım	5,27	3,44	0	14
5. Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	7,71	2,30	1	12
6. Problemlili İnternet Kullanımı	65,33	23,28	31	129

4.4. Ölçek Puanları ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Tablo 4. Ölçeklerin toplam puanlarının çocuk ile yakınlık değişkeni için bağımsız t testi sonuçları

	Yakınlık	N	Ort.	SS	t	p
1.Kendine Güvenli Yaklaşım	Anne	89	15,94	4,49	1,100	,27
	Baba	22	14,77	4,28		
2. İyimser Yaklaşım	Anne	89	9,32	3,19	-1,139	,25
	Baba	22	10,18	3,01		
3. Çaresiz Yaklaşım	Anne	89	8,75	4,86	,880	,38
	Baba	22	7,72	5,02		
4.Boyun Eğici Yaklaşım	Anne	89	5,32	3,39	,286	,77
	Baba	22	5,09	3,68		
5.Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	Anne	89	7,95	2,13	2,283	,02
	Baba	22	6,72	2,72		
6. Problemlİ İnternet Kullanımı	Anne	89	64,67	22,35	-,598	,55
	Baba	22	68,00	27,14		

Araştırmada uygulanan Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Problemlİ İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E) puanlarının katılımcıların çocuk ile yakınlığına göre farklılıklarını belirlemek adına bağımsız t testi analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; Sosyal Destek Arama Yaklaşımı puanlarında; annelerin puanlarının ($X=7,95$), babaların puanlarından ($X=6,72$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır [$t(109)=2,283$, $p<05$]. Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Tablo 5. Ölçeklerin toplam puanlarının çocuğun cinsiyeti değişkeni için bağımsız t testi sonuçları

	Çocuğun Cinsiyeti	N	Ort.	SS	t	p
1.Kendine Güvenli Yaklaşım	Kız	52	15,63	4,59	-,160	,87
	Erkek	59	15,77	4,37		
2. İyimser Yaklaşım	Kız	52	9,82	3,51	1,037	,30
	Erkek	59	9,20	2,81		
3. Çaresiz Yaklaşım	Kız	52	8,94	5,39	,794	,42
	Erkek	59	8,20	4,41		
4. Boyun Eğici Yaklaşım	Kız	52	5,44	3,83	,467	,64
	Erkek	59	5,13	3,07		
5. Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	Kız	52	7,71	2,43	-,001	,99
	Erkek	59	7,72	2,19		
6. Problemlİ İnternet Kullanımı	Kız	52	64,03	21,93	-,548	,58
	Erkek	59	66,47	24,54		

Araştırmada uygulanan Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Problemlİ İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E) puanlarının katılımcıların çocuğun cinsiyetine göre farklılıklarını belirlemek adına bağımsız t testi analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır ($p>.05$).

Tablo 6. Ölçeklerin toplam puanlarının yaşadığı yer değişkeni için bağımsız t testi sonuçları

	Yaşadığı Yer	N	Ort.	SS	t	p
1. Kendine Güvenli Yaklaşım	Şehir	97	15,75	4,44	,307	,75
	Köy/İlçe/ Kasaba	14	15,35	4,71		
2. İyimser Yaklaşım	Şehir	97	9,46	3,20	-,276	,78
	Köy/İlçe/ Kasaba	14	9,71	2,92		
3. Çaresiz Yaklaşım	Şehir	97	8,65	4,86	,624	,53
	Köy/İlçe/ Kasaba	14	7,78	5,17		
4. Boyun Eğici Yaklaşım	Şehir	97	5,23	3,29	-,269	,79
	Köy/İlçe/ Kasaba	14	5,57	4,48		
5. Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	Şehir	97	7,87	2,19	2,010	,04
	Köy/İlçe/ Kasaba	14	6,57	2,76		
6. Problemlİ İnternet Kullanımı	Şehir	97	65,47	23,77	,167	,86
	Köy/İlçe/ Kasaba	14	64,35	20,30		

Araştırmada uygulanan Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Problemlİ İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E) puanlarının katılımcıların yaşadıkları yere göre farklılıklarını belirlemek adına bağımsız t testi analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; Sosyal Destek Arama Yaklaşımı puanlarında; şehirde yaşayanların puanlarının ($X=7,87$), köy/ilçe/kasabada yaşayanların puanlarından ($X=6,57$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır [$t(109)=2,010$, $p<05$]. Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p>.05$).

Tablo 7. Ölçeklerin toplam puanlarının eğitim düzeyi değişkeni için anova sonuçları

	Eğitim Düzeyi	N	Ort.	SS	F (p)	Farklılık (Tukey)
1.Kendine Güvenli Yaklaşım	İlkokul	12	17,25	3,79		
	Ortaokul	15	13,40	5,61		
	Lise	40	16,34	4,52	1,610	-
	Üniversite	39	15,53	4,01	(,17)	
	Yüksek Lisans ve Doktora	5	15,40	3,78		
2.İyimser Yaklaşım	İlkokul	12	10,58	2,96		
	Ortaokul	15	8,20	3,93		
	Lise	40	9,75	2,84	1,065	-
	Üniversite	39	9,38	3,24	(,37)	
	Yüksek Lisans ve Doktora	5	9,60	2,70		
3.Çaresiz Yaklaşım	İlkokul	12	9,50	3,98		
	Ortaokul	15	9,86	5,62		
	Lise	40	7,50	4,63	1,223	-
	Üniversite	39	9,10	5,19	(,30)	
	Yüksek Lisans ve Doktora	5	6,40	2,79		
4.Boyun Eğici Yaklaşım	İlkokul	12	6,00	3,56		
	Ortaokul	15	5,46	3,70		
	Lise	40	4,32	3,33	1,326	-
	Üniversite	39	5,97	3,37	(,26)	
	Yüksek Lisans ve Doktora	5	5,20	3,27		
5.Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	İlkokul	12	6,83	1,89		
	Ortaokul	15	7,13	1,84		
	Lise	40	7,92	2,37	,963	-
	Üniversite	39	8,02	2,29	(,43)	
	Yüksek Lisans ve Doktora	5	7,40	3,64		

Tablo 7. Ölçeklerin toplam puanlarının eğitim düzeyi değişkeni için anova sonuçları (Devam)

6.Problemlİ İnternet Kullanımı	İlkokul	12	64,75	25,50	1,144 (,34)	-
	Ortaokul	15	59,20	21,21		
	Lise	40	67,62	20,94		
	Üniversite	39	67,71	26,00		
	Yüksek Lisans ve Doktora	5	48,20	15,15		

Araştırmada uygulanan Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Problemlİ İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PIKÖ-E) puanlarının katılımcıların eğitim düzeyine göre farklılıklarını belirlemek adına tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; araştırma değişkenlerinin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır ($p>.05$).

Tablo 8. Ölçeklerin toplam puanlarının gelir düzeyi değişkeni için anova sonuçları

	Gelir Düzeyi	N	Ort.	SS	F (p)	Farklılık (Tukey)
1.Kendine Güvenli Yaklaşım	Asgari- 3500	20	16,75	3,38	,539 (,65)	-
	3500-5000	30	15,43	5,34		
	5000-10000	42	15,27	4,56		
	10000 ve üzeri	19	15,94	3,77		
2.İyimser Yaklaşım	Asgari- 3500	20	9,85	3,09	,130 (,94)	-
	3500-5000	30	9,30	3,50		
	5000-10000	42	9,52	3,07		
	10000 ve üzeri	19	9,36	3,05		
3.Çaresiz Yaklaşım	Asgari- 3500	20	9,00	5,28	,164 (,92)	-
	3500-5000	30	8,46	5,06		
	5000-10000	42	8,21	4,15		
	10000 ve üzeri	19	8,94	5,92		
4.Boyun Eğici Yaklaşım	Asgari- 3500	20	5,25	3,58	6,248 (,001)	3>2 3>4
	3500-5000	30	3,80	2,88		
	5000-10000	42	6,85	3,38		
	10000 ve üzeri	19	4,15	2,91		

Tablo 8. Ölçeklerin toplam puanlarının gelir düzeyi değişkeni için anova sonuçları (Devam)

	Asgari- 3500	20	7,60	2,08		
5.Sosyal Destek Arama Yaklaşımı	3500-5000	30	8,26	1,89	2,458	
	5000-10000	42	7,04	2,57	(,06)	-
	10000 ve üzeri	19	8,42	2,19		
	Asgari- 3500	20	56,35	15,30		
6.Problemlİ İnternet Kullanımı	3500-5000	30	71,06	27,84	1,641	
	5000-10000	42	65,04	21,50	(,18)	-
	10000 ve üzeri	19	66,36	24,86		

Araştırmada uygulanan Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Problemlİ İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E) puanlarının katılımcıların gelir düzeyine göre farklılıklarını belirlemek adına tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda; Boyun Eğici Yaklaşım puanlarının gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir [F(3,107)=6,248, p<05]. Yapılan Post-Hoc analizi (LSD) sonrasında ise geliri 5000-10000 arası olan katılımcıların boyun eğici yaklaşım puanlarının (X=6,85), geliri 3500-5000 arası olan (X=3,80) ve 10000 ve üzeri olan (X=4,15) katılımcıların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (p>.05).

4.5. Araştırmanın Temel Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 9. Araştırmanın temel değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik korelasyon analizi sonuçları

		1	2	3	4	5	6
1	Problemlİ İnternet Kullanımı	1					
2	Kendine Güvenli Yaklaşım	-,220*	1				
3	İyimser Yaklaşım	-,199*	,686**	1			
4	Çaresiz Yaklaşım	,052	-,473**	-,358**	1		
5	Boyun Eğici Yaklaşım	,132	-,371**	-,125	,443**	1	
6	Sosyal Destek Arama	-,050	,206*	-,001	-,223*	-,385**	1

Not. R: Pearson Korelasyon Katsayısı, **: p<0.01, *: p< 0.05

Yapılan analiz sonucunda Problemlı İnternet Kullanımı ile Kendine Güvenli Yaklaşım ($r=-,220$, $p<.05$) ve İyimser Yaklaşım ($r=-,199$, $p<.05$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Problemlı İnternet Kullanımı ile Çaresiz Yaklaşım ($r=,052$, $p>.05$), Boyun Eğici Yaklaşım ($r=,132$, $p>.05$) ve Sosyal Destek Arama ($r=-,050$, $p>.05$) arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

4.6. Ebeveynlerin Stresle Baş Etme Tutumlarının Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Problemlı İnternet Kullanımını Yordama Düzeyinin İncelenmesi

Regresyon analizine katılacak Stresle Baş Etme Tutumları alt boyutları Tablo 9’da yer alan korelasyon analizine bağılı olarak belirlenmiştir.

Tablo 10. Kendine güvenli yaklaşımın problemlı internet kullanımını yordamasına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Bağımlı Değişken	Yordayıcı Değişken	B	Standart Hata	β	t	p
Problemlı İnternet Kullanımı	Sabit	82,567	7,952		10,383	,000
	Kendine Güvenli Yaklaşım	-1,137	,487	-,220	-2,333	,02

$$R = .220 \quad R^2 = .048 \quad R^2_{adj} = .040, \quad F(1,109) = 5,443 \quad p < .05$$

Kendine Güvenli Yaklaşım puanlarıyla oluşturulan modelde; Problemlı İnternet Kullanımı puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir ($F(1,109) = 5,443$, $p < .05$). Bu modelde, Problemlı İnternet Kullanımı puanlarındaki varyansın yaklaşık %4’ü açıklanmaktadır ($R^2_{adj} = .040$). Regresyon katsayılarına bakıldığında Kendine Güvenli Yaklaşım ($\beta = -.220$, $p < .05$) puanlarının negatif yönde Problemlı İnternet Kullanımı puanlarını yordadığı saptanmıştır.

Tablo 11. İyimser yaklaşımın problemlili internet kullanımını yordamasına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Bağımlı Değişken	Yordayıcı Değişken	B	Standart Hata	β	t	p
Problemlili İnternet Kullanımı	Sabit	79,281	6,915		11,465	,000
	İyimser Yaklaşım	-1,469	,691	-,199	-2,125	,03

$$R = .119 \quad R^2 = .040 \quad R^2_{adj} = .031, \quad F(1, 109) = 4,515 \quad p < .05$$

İyimser Yaklaşım puanlarıyla oluşturulan modelde Problemlili İnternet Kullanımı puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir ($F(1,109) = 4,515, p < .05$). Bu modelde, Problemlili İnternet Kullanımı puanlarındaki varyansın yaklaşık %3'ü açıklanmaktadır ($R^2_{adj} = .031$). Regresyon katsayılarına bakıldığında İyimser Yaklaşım ($\beta = -.199, p < .05$) puanlarının negatif yönde Problemlili İnternet Kullanımı puanlarını yordadığı saptanmıştır.

5. TARTIŞMA

Araştırmada, 7-12 yaş aralığında özel öğrenme güçlüğü olan çocuklardaki problemler internet kullanımını ile ebeveynlerinin stresle baş etme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda, çeşitli sosyodemografik bilgilere göre stresle baş etme tutumları ve problemler internet kullanımını değişkenlerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu bölümde ilgili sonuçların literatürdeki çalışmalarla birlikte tartışılması hedeflenmiştir.

Yapılan ilk analizde stresle baş etme tutumları ve cinsiyet arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen veriler annelerin sosyal destek arama yaklaşımını babalara göre daha fazla benimsediği görülmüştür. Kendine güvenli yaklaşım, iyimser yaklaşım, boyun eğici yaklaşım ve çaresiz yaklaşımda ise anne ve babalar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Literatür incelendiğinde anne ve babaların stresle baş etme stilleriyle ilgili oldukça az araştırma bulunduğu dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın bulgularını destekleyen Kurşun (2018)'in çalışmasında yaygın gelişimsel bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocukların anne babaların stres düzeyi ve stresle başa çıkma stilleri karşılaştırılmış, elde edilen verilerde annelerin babalara göre daha fazla dış yardım arama tarzını kullandığı görülmüştür. Diğer yandan Koçhan (2019) engelli çocuğa sahip ailelerin stresle baş etme tarzlarını incelemiş ve annelerin çaresiz yaklaşımı daha fazla kullandığı görülmüştür. Avşaroğlu ve Akçeşme (2018)'nin çalışmasında ise anne veya babaların stresle baş etme tarzlarıyla ilgili cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak alanyazında anne ya da baba olmaksızın cinsiyetin stresle baş etme stilleriyle ilişkisi üzerine yapılan çok sayıda araştırma mevcuttur. Bunlardan bazıları cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın bulunmadığı (Bacanlı ve Ercan, 1996; Doğan Yıldırım, 2008), bazıları da anlamlı bir farklılığın bulunduğu (Aysan, 1998; Özer 2001; Sarı ve Kılıç, 2003) yönündedir. Araştırma sonuçlarının farklılığı konu ile ilgili daha fazla çalışma yapılmasının gerekliliğini göstermektedir.

Bu çalışmada ortaya konan stresle başa çıkma stillerinden sosyal destek arama yaklaşımında annelerin puanının babaların puanından anlamlı derecede yüksek olmasında yetiştirilme tarzlarının etkisi olabilir. Kadınlar aile ilişkilerine daha çok önem veren bir tutumla büyütülmektedir (Temel ve Aksoy, 2001). Bu da yaşamlarında bir stres

kaynağı ile karşılaştıklarında sosyal desteğe başvurma tarzını kullanmaları üzerinde etkili olabilir. Yapılan literatür incelemesinde Aysan (1998), Özer (2011), Türküm (2011)'ün çalışmalarında sosyal desteğe başvurma alt boyutunda kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Bu veriler de annelerin sosyal destek arama yöntemini babalara göre daha fazla kullandığı yönündeki araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Stresle baş etme stilleri ve problemleri internet kullanımı çocuğun cinsiyeti açısından incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgulardan yapılacak ilk çıkarım ebeveynlerin stresle baş etme tarzları ile erkek ya da kız çocuğa sahip olmaları arasında bir ilişkinin bulunmadığı yönündedir. Literatür incelendiğinde bu çıkarımı destekleyen çalışmaların varlığı görülmüştür (İlhan, 2017; Kaner, 2004; Ayyıldız ve ark., 2012). Yapılan bir çalışmada zihinsel engelli erkek çocuğu olan ebeveynler, kendine güvenli yaklaşım alt boyutunda zihinsel engelli kız çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek puan almışlardır. Bu verinin elde edilmesinde toplumda kız çocuğu olan ailelerin çocuklarının geleceği ile ilgili daha çok endişe duymalarının etkili olabileceğini ileri sürmüşlerdir (Emek ve Dağ, 2005). Yapılacak ikinci çıkarım ise öğrenme güçlüğü olan çocukların problemleri internet kullanımı da cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Bozkurt (2016)'un yaptığı araştırmanın sonuçları erkek çocuklarda internet bağımlılığının kız çocuklara göre 2-3 kat daha fazla olduğu yönündedir. Diğer yandan öğrenme güçlüğü olan ve olmayan çocuklarda cinsiyet ile internet kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığına dair araştırmalar mevcuttur (Kılıç, 2018; Urfalı Dadandı, 2015, Esen 2010). Bu çalışmada da benzer olarak öğrenme güçlüğü olan çocuklarda internet kullanımının cinsiyete göre anlamlı değişkenlik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin yaşadıkları yer ile benimsedikleri stresle baş etme yöntemleri arasındaki ilişki incelendiğinde sosyal destek arama yaklaşımı puanlarında; şehirde yaşayanların puanlarının, köy/ilçe/kasabada yaşayanların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde yerleşim yerlerinin stresle baş etme üzerindeki etkisini araştıran hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın bulgularında şehirde yaşayan ailelerin sosyal destek arama yaklaşımını daha çok benimsemeleri, bu kişilerin boş kalan zamanlarını daha çok sosyal aktivitelerle geçiriyor olmalarıyla açıklanabilir. Köy/İlçe/Kasabada yaşayan kişiler şehirde yaşayanlara göre

daha çok günlük işlerle meşgul olmakta ve insanların birbirleriyle yalnız kalıp problemlerini paylaşmak üzere iletişim kurmaları zorlaşmaktadır.

Yerleşim yerinin problemleri internet kullanımı ile ilişkisine bakıldığında ise bu iki değişken arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Alanyazın incelemesinde bu konuyla ilgili de araştırma olmadığı ilgi çekmiştir. Sonuçların bu yönde çıkmasının internetin yaygınlaşması ve neredeyse her evde kullanılabilir olmasıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Büyükşehir ya da köy/ilçe/kasaba olması fark etmeksizin herkes internete kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Ebeveynlerin stresle baş etme yöntemleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde değişkenler arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Koçhan (2019)'un engelli çocuğa sahip ebeveynlerin stresle baş etme stillerini araştırdığı çalışmasında, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin çaresiz yaklaşım ile boyun eğici yaklaşımı diğerlerine göre daha çok kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bir başka çalışmada da benzer sonuçlara rastlanmıştır; ebeveynlerin eğitim seviyesi düştükçe çaresiz yaklaşım ile boyun eğici yaklaşım puanlarında artış gözlenmiştir (Gülşen ve Gök, 2009). Ayrıca Ayyıldız ve ark. (2012)'nin yaptığı araştırmada da ilkokul mezunu ya da hiç okula gitmeyen ebeveynlerin diğerlerine göre daha fazla boyun eğici ve çaresiz yaklaşımı benimsediği; ek olarak ilkokul mezunu olan ebeveynlerde de sosyal destek arama ve iyimser yaklaşım puanlarının yüksek olduğu görülmüştür. Literatürde bulunan bu araştırma sonuçları bizim araştırma sonuçlarımızla ters düşmektedir. Bu durum örneklemin yapısıyla açıklanabilir. Verilerin toplandığı örneklem çoğunlukla kendine güvenli yaklaşımı benimseyen kişilerden oluşmaktadır.

Özel öğrenme güçlüğü olan çocuklarda problemleri internet kullanımı ile ebeveynlerinin eğitim düzeyleri arasındaki ilişki araştırıldığında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Literatürde özel öğrenme güçlüğü çocuklarında internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış bir adet araştırma mevcuttur. Bu araştırmanın sonuçları da bulgularımızdan elde edilen bilgiyi desteklemektedir. Üdücü (2019)'nün çalışmasında annenin eğitim durumu ile öğrenme güçlüğü tanısı almış veya almamış çocukların internet bağımlılığı ile ilgili yapılan analizde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Günüş (2009)'ün ortaokul öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyini incelediği araştırmasında da anne-baba eğitim düzeyi ile internet bağımlılığı arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmada ailelerin stresle baş etme stilleriyle gelir düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan analiz sonucunda boyun eğici yaklaşım puanlarının gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Geliri 5000-10000 arası olan katılımcıların boyun eğici yaklaşım puanlarının, geliri 3500-5000 arası olan ve 10000 ve üzeri olan katılımcıların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Literatür incelendiğinde gelir düzeyi değişkeni ile ilgili farklı sonuçlara rastlanmıştır. Topal (2011)'ın üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma stillerini araştırdığı çalışmasında kaçınma alt boyutu gelir düzeyi düşük ve yüksek olanlarda orta olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Aynı çalışmada sosyal destek arama yaklaşımı da gelir düzeyi orta olan öğrencilerde daha yüksek puan almıştır. Stresle baş etme stillerinin gelir düzeyine göre farklılaştığını gösteren bir başka çalışmada ise gelir düzeyi düşük olan ailelerde çaresiz yaklaşımın daha çok benimsendiği görülmüştür (Gülşen ve Özer, 2009). Alanyazında gelir düzeyi değişkenine göre başvuru alan stresle baş etme yönteminin çalışmadan çalışmaya farklılık gösteriyor olması her araştırmada kullanılan gelir düzeyi sınıflandırmasının farklı olmasıyla açıklanabilir. Araştırmacılar günün şartlarına ve araştırma kriterlerine göre gelir aralıkları belirlemekte ve bunları düşük/orta/yüksek olarak adlandırmaktadır. Ek olarak bu çalışmada 5000-10000 aralığındaki gelir düzeyinin devlet kurumlarında çalışan kitleye ait olduğu ve bu kitlenin daha itaatkar kişilik yapısına sahip olduğu düşünülmüştür. Bu varsayım boyun eğici yaklaşımı neden daha fazla benimsediklerini açıklayabilir.

Gelir düzeyi değişkeni ile problemlili internet kullanımı arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Literatürde öğrenme güçlüğü çocuklarında problemlili internet kullanımı ile gelir düzeylerini araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Diğer yandan gelir düzeyi ile problemlili internet kullanımını inceleyen çalışmalar az sayıda bulunmaktadır. Bunlardan birinde ilköğretim öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri araştırılmış ve 476 öğrenciden veri toplanmıştır. Elde edilen verilere göre düşük gelir düzeyine sahip ailelerde internet bağımlılığının orta ve yüksek gelire sahip ailelere göre anlamlı düzeyde düşük olduğu gözlenmiştir (Çetinkaya, 2013). Bir başka çalışma ortaokul öğrencileri üzerinde internet bağımlılığını sosyodemografik özelliklere göre incelemek amacıyla yapılmıştır. İnternet bağımlılığının gelir düzeyi ile doğru orantılı olduğunu, gelir düzeyi arttıkça bağımlılığın da arttığını gözlemlemişlerdir (Günüç, 2009). Diğer yandan Yıldırım (2018)'ın üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada internet bağımlılığı ile gelir düzeyi arasında

anlamli bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu sonuç bizim araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir. Bahsedilen iki araştırmada (Günüç, 2009 ve Çetinkaya, 2013) bağımlılık ve gelir düzeyleri arasındaki ilişkinin farklı olması bu araştırmaların yapıldığı yıl ile ilgili olabilir. Geçtiğimiz her sene internet kullanımı daha yaygınlaşmakta ve kolay ulaşılabilir hale gelmektedir. Bu nedenle de ekonomik şartlar internete ulaşımı etkileyememektedir. Araştırma bulgularının netleşmesi adına yeni verilerin elde edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Öğrenme güçlüğü çocuklarında problemlerli internet kullanımı ile ebeveynlerinin stresle baş etme stilleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ebeveynlerin kullandıkları yöntemlerin problemlerli internet kullanımı puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir. Kendine güvenli yaklaşım puanları arttıkça problemlerli internet kullanımı puanlarının düştüğü saptanmıştır. Aynı şekilde iyimser yaklaşım puanları ile problemlerli internet kullanım düzeyi arasında da negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Alanyazında stresle baş etme yöntemleri ve problemlerli internet kullanımını konu alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada kullanılan Şahin ve Durak'ın (1995) uyarladığı Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği'nde başa çıkma yaklaşımları aktif ve pasif olarak ikiye ayrılmıştır. Kendine güvenli yaklaşım ve iyimser yaklaşım aktif başa çıkma stratejilerindedir. Ebeveynlerin stresiyle baş etmede olumlu sonuçlara yol açacak aktif stratejiler kullanan anne-babaların, çocuklarının internet kullanımında da daha aktif ve yapıcı bir davranış stili benimsediği, bunun da problemlerli internet kullanımı düzeyini etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin davranış biçiminin, duygudurumlarının çocuklarının da psikososyal gelişimine etki ettiği düşünüldüğünde; aktif başa çıkma stratejisi benimsemeyen ebeveynlerin stresleriyle başa çıkmada yaşadığı zorluklar aile içi hayatını da etkileyecek ve çocuğa da yansıtacaktır. Bu nedenle çocuğun da kendini kontrol etmesi, internet kullanım kurallarına uyması zorlaşacağından problemlerli internet kullanımının da artacağı tahmin edilmektedir.

Alanyazında mevcut araştırmalarda stres düzeyinin ile stresle baş etme stratejilerini yordadığı ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Ebeveynlerin stres düzeyi arttıkça aktif baş etme stratejilerini kullanmaları azalmaktadır (Dabrowska ve Pisula, 2010; Dunn, Burbine, Bowers ve Tantleff-Dunn, 2001; Benson, 2010). Pasif stratejileri benimseyen anne-babalarda stres seviyesi yüksek olacağından çocuğun da bu stresli ortamdan kaçınmak için internet kullanımına yönelmesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu

varsayımın açıklanabilmesi için de problemlü internet kullanımını ile ebeveynlerin stres düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırılması gereklidir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- Ebeveyn cinsiyeti ile stresle baş etme yöntemi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Anneler sosyal destek arama yaklaşımını babalara göre daha fazla kullanmaktadır.
- Ebeveynin stresle baş etme yöntemi çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir.
- Problemlerli internet kullanımı ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
- Ebeveynlerin yaşadıkları yer ile stresle baş etme yöntemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Büyükşehirde yaşayan ebeveynler sosyal destek arama yaklaşımına daha çok başvurmaktadır.
- Yerleşim yeri ile problemlerli internet kullanımı arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir bulguya rastlanmamıştır.
- Ebeveynlerin eğitim düzeyi değişkenine göre inceleme yapıldığında, anne-babaların stresle baş etme yönteminde ya da çocuklarının problemlerli internet kullanımında bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.
- Ailelerin gelir düzeyi ile stresle baş etme yöntemleri arasındaki ilişkiye bakıldığında gelir düzeyi 5000-10000 arasında olan ailelerin boyun eğici yaklaşımı daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir.
- Ailelerin gelir düzeyi ile problemlerli internet kullanımı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Ebeveynlerin stresle baş etme tutumları ile çocuklarının problemlerli internet kullanımı arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Kendine güvenli yaklaşım ve iyimser yaklaşım puanlarının problemlerli internet kullanımı ile arasında negatif korelasyon vardır. Ebeveynlerin kendine güvenli

yaklaşım puanı arttıkça çocuklarının problemlili internet kullanımı azalmaktadır. Aynı şekilde anne-babaların stresle baş etme ölçeğinde iyimser yaklaşım puanı arttıkça da çocuklarının problemlili internet kullanımı puanı azalmaktadır.

Öneriler:

- Literatürde öğrenme güçlüğü çocuklarının problemlili internet kullanımıyla ilişkili bir adet çalışma bulunmakta; problemlili internet kullanımının stresle baş etme veya stres düzeyi ile ilişkisini araştıran hiç çalışma bulunmamaktadır. Bu konuyla ilgili yapılacak çalışmalar sonuçların daha güvenilir ele alınmasını, tartışılmasını ve çözüm yolları üretilmesini sağlayacaktır.
- Araştırmanın örnekleme yoğunluğu Marmara Bölgesinde büyükşehirlerde yaşayan 111 ebeveyn ve çocuklarından alınan verilere dayanmaktadır. Genellenebilir sonuçlar için örneklem büyümeli ve her bölgeye yayılmalıdır.
- Araştırmada kullanılmak üzere ölçekler tarandığında 7-12 yaş aralığına uygun problemlili internet kullanımı ölçeği bulunamamıştır. Problemlili internet kullanımı araştırmalarına ışık tutması açısından alanda yeni ölçekler geliştirilmesine ihtiyaç vardır.
- Öğrenme güçlüğü çocukları genellikle ölçek maddelerini okuyup anlamakta zorluk çekmektedirler. Bu sebeple sonraki araştırmalarda öğrenme güçlüğü çocukları için öz-bildirim ölçekleri kullanılması yerine gözlemsel çalışmaların ya da farklı tekniklerin kullanılması önerilmektedir.
- İnternet bağımlılığını önlemek adına ebeveynlere stresle baş etme yöntemleri ve problemlili internet kullanımı ile ilgili eğitimler verilmelidir.

6.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Örneklemin 111 ebeveyn ve çocuktan oluşması ve yoğunluğunun Marmara Bölgesinde yaşıyor olması araştırmanın kısıtlılıklarındandır. Ailelere ulaşmakta ve ölçek

doldurmalarını sağlamakta güçlük çekilmesi sebebiyle sadece 111 kişiye ulaşılmıştır. Bu durumun da sonuçların yordanmasına etki ettiği düşünölmektedir.

Katılımcıların verdiği cevaplar ölçeklerde olan maddelerle sınırlıdır. Ayrıca öz bildirim ölçeği oldukları için öznel değerlendirmeleri ile cevaplamışlardır.

Çalışmada problemlı internet kullanımını ölçeği-ergen formu kullanılmıştır fakat örneklem grubu 7-12 yaş arası özel öğrenme güçlüğü olan çocuklardan oluşmaktadır. 7-12 yaş arası çocuklar için hazırlanmış bir problemlı internet kullanımını ölçeği bulunamadığından bu ölçeğe başvurulmuştur. Ek olarak çocukların özel öğrenme güçlüğü olduğu için maddeleri kendileri okuyup cevaplamakta zorluk çekecekleri düşünölmüştür. Bu sebeple ölçeği sesli okuyarak doldurmaları istenmiş; çocukların okuma hataları olan bölümlerde çalışmacı tarafından doğrusu ifade edilmiş ve anlayamadıkları maddeler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ancak çocukların yanında bir kişiyle anket dolduruyor olmalarının verdikleri cevapların içtenliğini etkilemiş olabileceği düşünölmektedir.

KAYNAKLAR

- Akay, A. P. & Ercan, E. S. (2016). *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (2.Baskı). Ankara; Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği Yayınları.
- Alaçam, H. (2012). *Denizli bölgesi üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı ve yetişkin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile ilişkisi*. (Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı).
- Altuntaş, E. (2003). *Stres Yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayın.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *DSM-V Tanı Ölçütleri Başvuru Kitabı* (Çev. Ertuğrul Köroğlu). Boylam Psikiyatri Enstitüsü, HYB Yayıncılık.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington D.C: APA.
- Anderson, L. & Meier- Hedde, R. (2001). Early case report of dyslexia in the United States and Europe. *Journal of Learning Disabilities*, 34, 9-21.
- Arabacı, Ö. (2018). *sınıf öğretmeni adaylarının özel öğrenme güçlüğüne ilişkin bilgi düzeylerinin ve yeterlilikleri hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi* (Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet Bağımlılığı ve Tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 1, 55-67.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1996). *Psikolojiye Giriş* (Çev. Yavuz Alagon). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Aydın, B. ve İmamoğlu, S. (2001). Stresle başa çıkma becerisi geliştirmeye yönelik grup çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14, 41-52.
- Aysan, F. (1988). *Lise öğrencilerinin stres yaşantılarında kullandıkları başa çıkma stratejilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ayyıldız, T., Şener, D. K., Kulakçı, H., ve Veren, F. (2012). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Stresle Baş Etme Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11(2), 1-12.
- Avşaroğlu, S. ve Akçeşme, F. (2018). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Anne Babaların İyimserlik Ve Stresle Başa Çıkma Tutumları. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 2(1), 20-29.
- Bacanlı, F. ve Ercan, L. (2006). Deprem Stresiyle Başa Çıkmanın İyimserlik Ve Cinsiyete Göre İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 7-23.
- Balcı, E. (2017). Dyslexia: Definition, Classification And Symptoms. *SDU International Journal of Educational Studies*, 4(2), 166-180.
- Balta, Ö. Ç. ve Horzum, M. B. (2008). Web Tabanlı Öğretim Ortamındaki Öğrencilerin İnternet Bağımlılığını Etkileyen Faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41, 187-205.
- Baltaş, Z. & Baltaş, A. (2000). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Basut, E. ve Erden, G. (2005). Suça Yönelen Ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres Belirtileri Stresle Başa Çıkma Örüntüleri Yönünden İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2), 48-55.

- Bateman, B. (2005). The Play's The Thing. *Learning Disability Quarterly*, 28, 93-99.
- Bayraktar, F. ve Gün, Z. (2007). Incidence Andcorrelates Of Internet Usage Among Adolescents In North Cyprus. *Cyberpsychology & Behavior*, 10, 191-197.
- Baytemir, K. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin bazı demografik özelliklerine ve algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre interneti kullanma amaçlarının incelenmesi* (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Beard, K. W. and Wolf, E. M. (2001). Modification In The Proposed Diagnostic Criteria For Internet Addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 4(3), 377-383.
- Benson, P. R. (2010). Coping, Distress, And Well-Being İn Mothers Of Children With Autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 4(2), 217-228.
- Bozkurt, H. (2016). İnternet Bağımlılığı: Güncel Bir Gözden Geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 6(3), 235-47, s.238.
- Bölükbaş, K. ve Yıldız, M.C. (2003). *İnternet kullanımında kadın-erkek eşitsizliği. bildiri: değişen dünya ve Türkiye'de eşitsizlikler-iv.ulusal sosyoloji kongresi, Sivas, 16-18 Ekim 2003.*
- Caplan (2005). A Social Skill Account of Problematic Internet Use. *International Communication Association*, 721-736.
- Ceyhan, E. (2010). Problemlı İnternet Kullanım Düzeyi Üzerinde Kimlik Statüsünün, İnternet Kullanım Amacının ve Cinsiyetin Yordayıcılığı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 10(3), 1323-1355.
- Ceylan, M. Y. (2016). *Okuma başarısızlığı olan öğrencilerin farklı metin türlerinde okuma akıcılıklarının incelenmesi*. (Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Ceyhan, A.A. & Ceyhan, E. (2014). Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği'nin Ergenlerde Geçerlik Ve Güvenilirlik Çalışması [The Validity And Reliability Study Of Problematic Internet Use Scale For Adolescents]. *Bağımlılık Dergisi*, 15(2), 56-64.
- Chack, K. and Leung, L. 2004. Shyness And Locus Of Control As Predictors Of İnternet Addiction And İnternet Use. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(5): 559-570.
- Chiu, T. C., & Huang, C. C. (2009). Aptamer-functionalized nano-biosensors. *Sensors*, 9(12), 10356-10388.
- Chou, C., Condron, L. and Belland, J.C. (2005). A Review Of The Research On Internet Addiction. *Educ Psychol Rev.* 17, 363-388.
- Coşkun, G. N. (2015). *Özgül öğrenme bozukluğu olan çocuklarda psikiyatrik eş tanılar ve yaşam kalitesinin incelenmesi*. (İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi).
- Cüceloğlu, Doğan (1998). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çakır Balta, Ö. Ve Horzum, M. B. (2008). The Factors that Affect Internet Addiction of Students in a Web Based Learning Environment. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 41(1) , 187-205.
- Çetinkaya, M. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının incelenmesi*. (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Dabrowska, A, ve Pisula, E. (2010). Parenting Stress And Coping Styles İn Mothers And Fathers Of Preschool Children With Down Syndrome. *Journal of Intellectual Disabilities Research*, 54, 266-279.

- Davis, R. A. (2002). A Cognitive-Behavioral Model Of Pathological Internet Use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187–195.
- Day, A. (1992). *Üniversite öğrencilerinde stres algısı ve stres audit ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği*. (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- DORİS, J. L. (1993). Defining learning disabilities: A history of the search for consensus. New views from research and their implications for education and public policy (pp. 97- 115). Baltimore: Brookes.
- Dunn, M. E., Burbine, T., Bowers, C. A., ve Tantleff-Dunn, S. (2001). Moderators of Stress in Parents of Children with Autism. *Community Mental Health Journal*, 37, 39-52.
- Durak Batıgün, A. ve Kılıç, N. (2011) İnternet Bağımlılığı: Kişilik Özellikleri, Psikolojik Belirtiler, Sosyal Destek ve İlişkili Bazı Sosyo-demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler, *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67): 1-10.
- Emek, B. ve Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Olan Ve Olmayan Çocukların Annelerinde Stres, Stresle Başa Çıkma Ve Kontrol Odağının Karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2).
- Epli Koç, H. (2006). *Üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine göre stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi*. (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Eren, E. (1998). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta.
- Esen, E. ve Siyez, D. (2011). Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psikososyal Değişkenlerin İncelenmesi. *Türk PDR Dergisi*, 4(36): 127–138.
- Folkman, S., Lazarus S., Gruen, R.J.&DeLongis,A. (1986). Appraisal, Coping, Healt Status And Psychological Symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Folkman, S., Schaefer, C., & Lazarus, R. S. (1979). Cognitive processes as mediators of stress and coping. In V. Hamilton & D. M. Warburton (Eds.). *Human stress and cognition: An information-processing approach* (pp. 265–298). London: Wiley.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1980). An Analysis of Coping in a Middle Aged Community Sample. *Journal of Health an Social Behaviour*, 21, 219-239.
- Goldberg, I. (1997). Ivan Goldberg "İnternet bağımlılığını" tartışıyor. *Tersedia [çevrimiçi] juga di: <http://www.psikopat.net/> [diakses di Bandung, Endonezya: 23hb Ocak 2014]* .
- Gönül, A. S. (2002). Patolojik İnternet Kullanımı. *Yeni Symposium* 40(3), 105-110.
- Güçüyeter, N. (2003). *Lise öğrencilerinin kullandıkları başa çıkma stratejileri ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişki*. (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Gülşen, B. ve Özer, F. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Stresle Baş Etme Tutumları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(5), 413-420.
- Günüç, S. (2009). *İnternet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Hall, A. S. ve Parsons, I. (2001) Internet Addiction: College Student Case Study Using Best Practices in Cognitive Behavior Therapy. *Journal of Mental Health Counseling*, 23(4): 312-327.
- Işık, U. (2007). *Medya bağımlılığı teorisi doğrultusunda internet kullanımının etkileri ve internet bağımlılığı*. (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- İlhan, T., (2017). Özel Gereksinimli 3-6 Yaş Çocuklarının Ebeveynlerinin Stres Düzeyleri İle Rollerini Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(3), 383-400.

- Kaner, S. (2004). Engelli Çocuğu Olan Ana Babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi: Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu*, 7-67.
- KILIÇ, S. (2018). *Ergenlerde internet bağımlılığı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü)
- Kır, İ., & Sulak, Ş. (2014). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), 150-167.
- Koçhan, A. (2019). *Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin stres düzeyi, stresle başa çıkma tarzları, hastalık yükü algıları ve bilgece farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Koçyiğit, S. (2019). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı alan ve almayan ergenlerin akıllı telefon bağımlılığı düzeyleri, mizaç özellikleri ve anne baba tutumları açısından karşılaştırılması*. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Korkmazlar, Ü. (2003). *Özel Öğrenme Bozukluğu: Değerlendirme ve Özel Eğitim*, Özel Okullar Derneği Yayını, İstanbul, s. 7-10.
- Kurşun, Z. (2018). *Yaygın gelişimsel bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının stres düzeyleri ve stresle başa çıkma yollarının karşılaştırılması*. (İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).
- Kurtaran, G. (2008). *İnternet bağımlılığını yordayan değişkenlerin incelenmesi*. (Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Leung, L. ve Lee, P. (2011). The Influences Of Information Literacy, İnternet Addiction And Parenting Styles On İnternet Risks. *New Media & Society* 14(1):117-136
- Ögel, K (2014). *İnternet Bağımlılığı*. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Peksoy, M. (2018). *Okuma güçlüğü çeken öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmede tekrarlı okuma tekniğinin kullanımı üzerine bir durum çalışması*. (Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Reyhanlıoğlu, E. N. (2015) *Türkiye’de üniversite öğrencilerinin internette bağımlılık düzeyleri ile sıkıntıya dayanma, başa çıkma stratejileri, kişilik özellikleri ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişki*. (Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Sanders, C. E., Field, T. M., Miguel, D., & Kaplan, M. (2000). The relationship of Internet use to depression and social isolation among adolescents. *Adolescence*, 35(138), 237.
- Shaywitz B.A., Fletcher J.M., Shaywitz S.E. (1995). Defining and classifying learning disabilities and attentiondeficit/hyperactivity disorder. *Journal of Child Neurology*, 10, 5057.
- Siegel, M.L. (2007). *Nolo’s IEP Guide Learning Disabilities*. 3 (ed). Nolo.
- Silver, L.B. (1992) *The Misunderstood child*. 2 (ed). Human Services Institute, Bredenton Tabbooks.
- Şahin, H. (1995). *Yetiştirme yurtlarında kalan ve aileleriyle yaşayan liseli gençlerin stresle başa çıkma stratejileri*. (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Şahin, N.H. (1998). *Stresle Başa Çıkma Olumlu Bir Yaklaşım*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şahin, N. H. ve Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: Üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 56-73.
- Tabachnick, B. and Fidell, S. (2013). Aircraft noise-induced awakenings are more reasonably predicted from relative than from absolute sound exposure levels. *The Journal of the Acoustical Society of America* 134, 3645.

- Topal, M. (2011). *Üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ile pozitif ve negatif duygu arasındaki ilişki*. (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Toydemir, A.E., (2005). *Eğitim yaşantısında stres yaratan faktörler; kho, hho, dho ve sivil üniversite öğrencileri karşılaştırması*. (Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü).
- Turgut, S. (2008). *Özgül öğrenme güçlüğünde nöropsikolojik profil*. (Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Türkiye İstatistik Kurumu. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 25 Ağustos 2020. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679)
- Türküm, A. S. (2002). Stresle başa çıkma ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (8), 19-31.
- Urfalı Dadandı, P. (2015). *Özgül öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin benlik kavramını açıklamada öz-yeterlik inançlarının ve sosyal becerilerinin rolü, eğitim bilimleri enstitüsü*. (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Üdücü, E. (2019). *Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış ve almamış 10- 16 yaş arası öğrencilerin internet bağımlılığı düzeylerinin karşılaştırılması*. (Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yoo, H. J., Cho, S. C., Ha, J., Yune, S. K., Kim, S. J., Hwang, J. & Lyoo, I. K. (2004). Attention Deficit Hyperactivity Symptoms And İnternet Addiction. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 58(5), 487-494.
- Young, K.S. (1997). *What Makes The İnternet Addictive: Potential Explanations For Pathological İnternet Use, Paper Presented At The 105th Annual Conference Of The American Psychological Association, August 15, Chicago*.
- Young, K. S. (1998). İnternet Addiction: The Emergence Of A New Clinical Disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1, 237-244.

EK-1

Problemlİ İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen Formu

PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI ÖLÇEĞİ- ERGEN (PİKÖ-E)

A. Aykut Ceyhan & Esra Ceyhan

Açıklama: Bu anket, bireylerin internet kullanım davranışlarını betimlemek için hazırlanmıştır. Sizden istenen, internet kullanırken genellikle gösterdiğiniz davranışları dikkate alarak, aşağıdaki ifadelerden her birinin size uygunluk derecesini belirlemenizdir.

Bu amaçla, ilk önce her bir ifadeyi okuyunuz ve daha sonra her bir ifadenin karşısındaki “**Tamamen Uygun**”, “**Oldukça Uygun**”, “**Biraz Uygun**” “**Nadiren Uygun**”, ve “**Hiç Uygun Değil**” seçeneklerinden kendi durumunuza uygun olan bir seçeneği belirleyiniz. Bu seçeneği belirledikten sonra o seçeneğe ait parantezin içerisine çarpı (X) işareti koyunuz.

Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Yanıtlarken kendi internet kullanım davranışlarınızı olduğu gibi yansıtmamız, sonuçların daha sağlıklı değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Yanıtlarınız ile bu bilimsel araştırmaya katıldığınız için teşekkürler.

	Tamamen uygun	Oldukça uygun	Biraz uygun	Nadiren uygun	Hiç uygun değil
1. İnternet bağlantımı kesmeye her karar verdiğimde kendi kendime “birkaç dakika daha” diyorum.....	()	()	()	()	()
2. İnternette geçirdiğim zaman çoğunlukla uyku süremi azaltıyor.....	()	()	()	()	()
3. İnternet ortamında elde ettiğim saygıyı günlük yaşamımda bulamıyorum.....	()	()	()	()	()
4. İnternette, diğer ortamlara göre daha kolay ilişki kuruyorum	()	()	()	()	()
5. İnternette ismimi gizlemek beni daha özgür kılıyor	()	()	()	()	()
6. Çok istememe rağmen interneti uzun süre kullanmaktan bir türlü vazgeçemiyorum.....	()	()	()	()	()
7. İnternete gerekmedikçe girmekten kaçınıyorum....	()	()	()	()	()
8. Yalnızlığımı internetle paylaşıyorum.....	()	()	()	()	()
9. Birisi internette ne yaptığımı sorduğunda savunmacı ve gizleyici oluyorum.....	()	()	()	()	()
10. Planladığımın dışında fazladan bir dakika bile interneti kullanmıyorum.....	()	()	()	()	()
11. İnternette bağlantı kurduğum insanlara kendimi daha iyi anlatıyorum.....	()	()	()	()	()
12. İnternette, kontrol benden çıkıyor.....	()	()	()	()	()
13. İnternet yüzünden yemek yemeyi unuttuğum zamanlar oluyor.....	()	()	()	()	()
14. İnternette daha fazla vakit geçirmek için günlük işlerimi ihmal ediyorum.....	()	()	()	()	()

	Tamamen uygun ↓	Oldukça uygun ↓	Biraz uygun ↓	Nadiren uygun ↓	Hiç uygun değil ↓
15. Sosyal aktiviteler için para harcamaktansa internete erişmek için harcamayı tercih ediyorum () () () () ()					
16. Sürekli ziyaret ettiğim internet sitelerine bir gün dahi girememeye tahammül edemiyorum..() () () () ()					
17. İnternet kullandığım süre boyunca her şeyi unutuyorum..... () () () () ()					
18. Yapmam gereken işler çoğaldıkça, internet kullanma isteğim de o ölçüde artıyor..... () () () () ()					
19. İnternet, yapmam gerekenleri ertelemek için vazgeçilmez bir araçtır.....() () () () ()					
20. İnternet kullanımım, benim için önemli kişilerle olan ilişkilerimde problem yaşamama neden oluyor() () () () ()					
21. İnternet kullanırken başkalarının beni meşgul etmesine öfkeleniyorum..... () () () () ()					
22. İnterneti kullanmasam bile sürekli aklımda () () () () ()					
23. İnternet kullanmayı bırakamadığım için randevularıma veya derslerime geç kalıyorum.....() () () () ()					
24. Sabahları uyandığımda bir an önce internete bağlanmak istiyorum..... () () () () ()					
25. İnternet kullanırken zamanın nasıl geçtiğini hiç anlayamıyorum..... () () () () ()					
26. İnternet beni kendisine esir ediyor..... () () () () ()					
27. İnternet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih ediyorum.....() () () () ()					

EK-2

Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (Sbö)

Bu ölçek kişilerin yaşamlarındaki sıkıntılar ve stresle baş etmek için neler yaptıklarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Lütfen sizin için sıkıntı ya da stres oluşturan olayları düşünerek bu sıkıntılarınızla başa çıkmak için genellikle neler yaptığınızı hatırlayın ve aşağıdaki davranışların sizi tanımlama ya da size uygunluk derecesini işaretleyin. Herhangi bir davranış size uygun değilse %0'ın altına, çok uygun ise %100'ün altına işaret koyun.

Bir sıkıntım olduğunda...	%0	%30	%70	%100
1- Kimsenin bilmesini istemem				
2- İyimser olmaya çalışırım				
3- Bir mucize olmasını beklerim				
4- Olayları büyütmeyip üzerinde durmaya çalışırım				
5- Başa gelen çekilir diye düşünürüm				
6- Sakin kafayla düşünmeye, öfkelenmemeye çalışırım				
7- Kendimi kapana sıkışmış gibi hissediyorum				
8- Olayın/olayların değerlendirmesini yaparak en iyi kararı vermeye çalışırım				
9- İçinde bulunduğum kötü durumu kimsenin bilmesini istemem				
10- Ne olursa olsun direnme ve mücadele etme gücünü kendimde bulurum				
11- Olayları kafama takıp, sürekli düşünmekten kendimi alamam				
12- Kendime karşı hoşgörülü olmaya çalışırım				
13- İş olacağına varır diye düşünüyorum				
14- Mutlaka bir yol bulabileceğime inanır, bunu için uğraşırım				
15- Problemin çözümü için adak adarım				
16- Herşeye yeniden başlayacak gücü kendimde bulurum				

17- Elimden hiçbir şeyin gelmeyeceğine inanırım				
18- Olaydan/olaylardan olumlu bir şey çıkarmaya çalışırım				
19- Herşeyin istediğim gibi olmayacağına inanırım				
20- Problemi/Problemleri adım adım çözmeye çalışırım				
21- Mücadeleden vazgeçerim				
22- Sorunun benden kaynaklandığını düşünürüm				
23- Hakkımı savunabileceğime inanırım				
24- Olanlar karşısında "kaderim buymuş" derim				
25- "Keşke daha güçlü olsaydım" diye düşünürüm				
26- Bir kişi olarak iyi yönde değiştiğimi ve olgunlaştığımı hissederim.				
27- "Benim suçum ne" diye düşünürüm				
28- "Hep benim yüzümden oldu" diye düşünürüm				
29- Sorunun gerçek nedenini anlayabilmek için başkalarına danışırım.				
30- Bana destek olabilecek kişilerin varlığını bilmek beni rahatlatır.				

EK:3

Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Yaşınız:

Çocuğunuzun yaşı:

Yaşadığımız yer: Şehir Köy/Kasaba/İlçe

Eğitim düzeyiniz: İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü

Mesleğiniz:

Ailenizin toplam gelir düzeyi: Asgari ücret- 3500

3500-5000

5000-10000

10000 ve üzeri

Çocuk ile yakınlık dereceniz: Anne Baba

Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız Erkek

Çocuğunuzun tanısı:

Çocuğunuza ilk tanının konduğu tarih: